

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

«Наукова дипломатія закордонного українства Північної Америки (1991–2020)»

Виконав студент 2 курсу, групи ЗММв-61
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»
Мартинюк Назар Анатолійович

Керівник – кандидат історичних наук,
старший викладач Корнійчук Любов
Володимирівна

Рецензент – _____

Робота допущена до захисту
(протокол № ____ засідання кафедри міжнародних відносин
від ____ грудня 2020 року)

Завідувач кафедри міжнародних відносин: _____ Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ, СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА	9
1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	9
1.2. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база	26
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. НАУКОВА ДИПЛОМАТІЯ ЕМІГРАЦІЙНИХ ІНСТИТУЦІЙ.....	32
2.1. Інформаційна та видавнича діяльність	32
2.2. Організація міжнародних наукових форумів та співпраця із ученими та науковими установами України	44
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3. НАУКОВА ДИПЛОМАТІЯ В РАМКАХ УКРАЇНОЗНАВСТВА	51
3.1. Діяльність у славістичних та інших міжнародних організаціях	51
3.2. Осередки українознавства в закладах вищої освіти Північної Америки як репрезентанти наукової дипломатії.....	55
3.3. Роль у реалізації наукової дипломатії викладачів українського походження північноамериканських університетів	65
3.4. Наукова експертиза подій в Україні на сторінках північноамериканських видань	73
Висновки до розділу 3	76
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ.....	100

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- КІУС – Канадський інститут українських студій
- МАУ – Міжнародна асоціація україністів (англ. – the International Association of Ukrainian Studies, IAUS)
- МЗС України – Міністерство закордонних справ України
- МКІН – Міжнародний комітет історичних наук
- НТШ-А – Наукове товариство ім. Шевченка в Америці (США)
- НТШ-К – Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді
- СНР СКУ – Світова наукова рада при Світовому конгресі українців
- УААУП – Українсько-американська асоціація університетських професорів
- УВАН в Канаді – Українська вільна академія наук в Канаді
- УВАН в США – Українська вільна академія наук в США
- «УІ» – «Український історик»
- УІТ – Українське історичне товариство
- УККА – Український конгресовий комітет Америки
- УНІГУ – Український науковий інститут Гарвардського університету
- AAUS – The American Association for Ukrainian Studies
- АНА – American Historical Association
- ASEEES – Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies
- ASN – Association for the Study of Nationalities
- CAS – Canadian Association of Slavists
- CHA – Canadian Historical Association
- ICCEES – The International Council for Central and East European Studies

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Останні три десятиліття дедалі більша увага вчених прикута до вивчення різних аспектів та практичних можливостей «м'якої сили». Основним інструментом її реалізації виступає публічна дипломатія. У сучасній теорії міжнародних відносин ми можемо виділити доволі багато її видів, що пояснюється швидким розвитком системи міжнародних відносин.

Публічна дипломатія спрямована на формування позитивного образу країни в світі задля зміцнення її політичних та економічних позицій на міжнародній арені. Відносно новим її видом є наукова дипломатія, про яку в дослідницькому дискурсі активно йдеться останні десять років. Одним із важливих чинників, які впливають на творення іміджу держави серед світового співтовариства є діяльність її національної діаспори, яку також необхідно розглядати з позицій публічної дипломатії (в т.ч. наукової).

Для сучасної української політичної науки вивчення діяльності закордонного українства як суб'єкта зовнішньої політики набуває все більшої потреби та актуальності. Це пояснюється кількома причинами. Перша з них, після подій Революції Гідності 2014 р., розгортання військової агресії Російської Федерації проти України та задля протистояння фейкам про Україну, які творяться інформаційною політикою держави-агресора, все більшого значення набуло застосування ресурсів публічної дипломатії в зовнішньополітичній діяльності України, яким раніше не надавалося належної уваги. По-друге, саме світове українство завжди популяризувало українську державність, історію та культуру в світі. Діяльності закордонних українців притаманне велике гроно здобутків, які для сучасної України варто показувати, щоб закріплювати свої міжнародні позиції. Налагодження тісної співпраці між діяльністю держави та українських громад в країнах-реципієнтах сприятиме не лише покращенню дво- та багатосторонніх міждержавних діалогів, а також, зокрема, впливатиме на

формування позитивного іміджу України, викорінення стереотипних уявлень та міфологем про українців.

Значним є внесок зарубіжних українців у розвиток та поступ української науки, популяризацію українознавчих досліджень в іноземних державах. Їхня наукова діяльність також сприяла формуванню й збереженню історичної пам'яті про український народ та безпосередньо про саме місце України в світовій історії на рівні глобальної пам'яті.

Проблема теоретичного обґрунтування наукової дипломатії діаспори ще недостатньо висвітлена в працях закордонних вчених та майже не показана в роботах українських дослідників. Тому розгляд діяльності закордонного українства в цьому руслі є безумовно важливим. Цим пояснюється актуальність обраної теми роботи.

Мета роботи – на основі вивчення діяльності вчених українського походження, українських еміграційних наукових інституцій, українознавчих осередків у північноамериканських університетах висвітлити реалізацію наукової дипломатії закордонним українством Північної Америки в 1991–2020 роках у сфері гуманітарних наук.

Реалізація поставленої мети передбачає **завдання**:

- 1) дослідити сучасні теоретичні інтерпретації наукової дипломатії як виду публічної дипломатії та інструменти її реалізації діаспорою;
- 2) проаналізувати стан наукової розробки та джерельну базу дослідження;
- 3) охарактеризувати наукову дипломатію у діяльності еміграційних наукових інституцій закордонного українства Північної Америки;
- 4) окреслити наукову дипломатію за допомогою інституту українознавства: діяльності українознавчих осередків та вчених українського походження в північноамериканських університетах;
- 5) висвітлити діяльність українців-науковців Північної Америки в славістичних та інших міжнародних організаціях;

б) з'ясувати стан наукового висвітлення подій в Україні на сторінках північноамериканських видань.

Об'єктом дослідження є наукова дипломатія діаспори, а **предметом** – наукова дипломатія закордонного українства Північної Америки в 1991–2020 роках.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи становить міждисциплінарний підхід, який поєднує в собі різні елементи та аспекти теорії політичної науки та історії. Дослідження базується на принципах об'єктивності, системності та історизму.

Було застосовано низку загальнонаукових та спеціально-наукових методів. Із загальнонаукових ми опиралися на методи аналізу та синтезу, історичний, логічний та класифікації. Вони дозволили розглянути діяльність українських наукових установ у Північній Америці з виділенням окремих складових елементів; встановити зв'язок між виокремленими фактами, пізнати предмет дослідження у хронологічній послідовності й простежити причинно-наслідкові зв'язки.

Покращенню наукового дослідження сприяло використання спеціально-наукових методів: історико-порівняльного, історико-типологічного, хронологічного. Завдяки цим методам було простежено діяльність українських наукових установ у Північній Америці та порівняно результативність їх роботи як суб'єктів наукової дипломатії; визначено хронологічні рамки їхньої активної діяльності та занепаду окремих з них.

Крім того, було застосовано кілька експлікативних методів, а саме – контент-аналіз та івент-аналіз. Керуючись ними, було з'ясовано стан наукової експертизи подій в Україні на сторінках авторитетних та популярних північноамериканських видань.

Хронологічні межі охоплюють 1991–2020 роки. Нижня хронологічна межа – 1991 р. – обґрунтовується здобуттям Україною незалежності. Це є свого роду рубіжною точкою в діяльності світового українства та її зв'язків з

Україною. До 1991 р. закордонні українці абсолютно на добровільних засадах та з власної ініціативи були виразниками українських інтересів в світі. У часи незалежності стали можливими ширше розгортання та активізація співпраці між українськими громадами та Україною. В свою чергу, українці закордоння продовжували репрезентувати Україну та сприяти поширенню знань про неї в світі (також на добровільних засадах, переважно без належної підтримки зі сторони України). Верхня дата дослідження обумовлюється сучасним періодом (2020 р.).

Територіальні межі дослідження охоплюють терени Північної Америки, в яких розгорнули свою діяльність українські еміграційні наукові установи та діють українознавчі осередки/програми, а також працюють викладачі українського походження.

Наукова новизна роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні наукової дипломатії діаспори, окресленні її механізмів, виокремленні кількох рівнів її суб'єктів. Діяльність закордонного українства з точки зору реалізації наукової дипломатії комплексно розглядається вперше.

У роботі доповнено інформацію про поширення знань про Україну в світі та розвиток українознавчих досліджень в Північній Америці зусиллями українських закордонних вчених та наукових установ.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можна використати при вивченні навчальних курсів, пов'язаних із діяльністю закордонного українства як суб'єкта зовнішньої політики, що передбачаються навчальними планами підготовки бакалаврів та магістрів спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Також матеріали та висновки дослідження можна застосувати при виробленні стратегій співпраці працівників дипломатичних установ із закордонними українцями або при написанні аналітичних записок з проблематики використання наукової дипломатії як інструменту в зовнішній політиці України, висвітлення діяльності світового українства в контексті формування позитивного образу та бренду України на міжнародній арені.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти заявленої теми були висвітлені у доповідях на 3 наукових конференціях: XXV науковій викладацько-студентській конференції «Дні науки» Національного університету «Острозька академія» (11–15 травня 2020 р., м. Острог). Тема доповіді: «Наукова дипломатія закордонного українства як інструмент публічної дипломатії України»; VIII Міжнародній науковій конференції «Українська діаспора: проблеми дослідження» (23–24 вересня 2020 р., м. Острог). Тема доповіді: «КІУС як репрезентант наукової дипломатії закордонного українства (1991–2020)»; науковій конференції «Сотенно-полковий устрій, козацькі війська і полки в Україні (1625–1868 рр.)» (2 жовтня 2020 р., м. Київ – м. Острог). Тема доповіді: «Козацька держава в науковій дипломатії українських наукових установ Північної Америки».

Структура роботи побудована відповідно до сформульованої мети та окреслених завдань дослідження. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів основної частини, висновків, списку використаних джерел та літератури (168 позицій) і додатків. Загальний обсяг – 105 сторінок, з яких основний текст становить 77, список використаних джерел та літератури – 19, додатки займають 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ, СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження

Багато держав світу задля посилення свого міжнародного впливу та міцнішого закріплення власних позицій серед світового співтовариства активно звертаються до ресурсів т. зв. м'якої сили (англ. – soft power) у здійсненні зовнішньополітичної діяльності. Ця концепція була сформульована американським політологом Дж. Наєм молодшим у 1990 році. Відтоді поняття «м'яка сила» набуло широкого вжитку та застосування в теорії міжнародних відносин. Цей же науковець є автором концепції «розумної сили» (англ. – smart power), яка полягає у балансуванні між «жорсткою» (англ. – hard power) (йдеться про військові спроможності держави) та «м'якою» силами.

Для західного наукового світу теоретичне вивчення можливостей «м'якої сили» та її практичного застосування в зовнішній політиці постійно перебуває у полі зору вчених і має системний характер. Теоретичне осмислення «м'якої сили» українськими науковцями набуває все більших обертів та популярності¹, особливо в останнє десятиліття.

Інструментом soft power є публічна дипломатія (англ. – Public Diplomacy). Головною її метою є формування позитивного іміджу в очах зарубіжної спільноти про власну державу з метою отримання, здійснення/посилення впливу в питаннях, що стосуються політики, економіки, суспільного життя тощо.

¹ Белоусова Н. Б. «М'яка» сила як потенціал зовнішньополітичного впливу держави. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 107. Ч. 1. С. 148–151.; Коротков Д. Концепція «м'якої сили» в контексті зовнішньополітичної стратегії України. *Грані*. 2015. № 3(119). С. 13–17.; Левченко О. В. Реалізація «м'якої сили» для просування національних інтересів. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2014. № 3(52). С. 40–44.; Нікулішин Н. Основні підходи до розкриття змісту поняття «м'яка сила» у сучасній вітчизняній науці. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Вип. 26. С. 32–37.; Семченко О. «М'яка сила» держави як потенціал іміджу України. *Політичний менеджмент*. 2012. № 4–5. С. 265–272.; Фесик О. Категорія «м'яка сила» у дослідженнях міжнародних відносин. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 11. С. 196–209.

Публічну дипломатію трактують як «урядову діяльність, яка спрямовується на просування національних інтересів та національної безпеки через розуміння, інформування і справляння впливу на зарубіжні аудиторії, а також розширення двосторонніх відносин та міждержавного діалогу з іншими країнами»². Водночас, «Українська дипломатична енциклопедія» подає наступне визначення публічної дипломатії: «...міжнародна діяльність, спрямована на публічне представництво інтересів держав або легітимних інституцій (урядових установ, недержавних громадських організацій та окремих індивідів) у міжнародних відносинах. Д. п. також визначається як діяльність офіційних урядових установ, спрямована на формування міжнародного комунікативного середовища з метою позитивного сприйняття й розуміння зовнішньої політики держави та протидії негативному позиціонуванню. [...] Основними інструментами Д. п. є засоби масової комунікації, міжнародні та національні неурядові організації, міжнародні неформальні контакти й обміни»³.

Public Diplomacy має доволі багато підвидів: культурна, наукова, освітня, спортивна, кулінарна, кібер- та ін. дипломатії. Крім того, що вона проводиться офіційними урядовими колами та владними інституціями, її реалізацію можна простежити у діяльності недержавних акторів, зокрема діаспори, яка цілком справедливо може вважатись і розглядитись як повноцінний суб'єкт недержавних дипломатичних відносин.

Діаспора будь-якої країни пов'язана походженням із країною-донором і, водночас, є невід'ємною складовою транснаціонального соціокультурного простору. Тому діаспору як суб'єкт публічної дипломатії можна розглядати в рамках міждисциплінарних досліджень. Відповідно, у сучасній зарубіжній та українській науці активно набуває поширення термін «дипломатія діаспори» або «діаспорна дипломатія» (англ. – *Diaspora Diplomacy*). Цей напрям наукових досліджень дає розуміння того, яким чином діяльність діаспори сприяє

² Цит. за: Руднева В. Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. № 1. С. 148.

³ Цит. за: Дипломатія публічна. *Українська дипломатична енциклопедія* : у 2 т. / редкол.: Л. В. Губерський (гол.) та ін. Київ : Знання України, 2004. Т. 1. С. 334–335.

формуванню іміджу держави на світовій арені та як за співпраці представників діаспори та урядових структур можна просувати свої інтереси. Адже діаспора може бути: 1) безпосереднім учасником дипломатичних переговорів від імені своєї країни походження; 2) суб'єктом впливу на миротворчі процеси; 3) посередником у політичних кризах; 4) борцем за свої права в країні-реципієнті, аби збільшити їх й покращити свій правовий статус та ін.⁴ Вона ж щоденно взаємодіє із суспільством в державах проживання, формуючи уявлення про свою націю.

Яскравим прикладом успішної взаємодії національного уряду та діаспори є Греція⁵. За активного сприяння вищих органів влади Грецької Республіки в 1995 р. постала Рада греків зарубіжжя. Вона ж стала ефективним інструментом публічної дипломатії Греції та сприяє просуванню її державних інтересів за кордоном. У свою чергу держави з великими грецькими діаспорами використовують зв'язки з ними аби налагодити відносини із Грецією та Кіпром⁶.

У зовнішній політиці держави, що активно співпрацює зі своєю діаспорою задля посилення власної політики «м'якої сили», просування своїх інтересів, можна говорити про існування та розвиток явища етнічного лобізму. У його контексті можна говорити про два напрямки: 1) відстоювання власних інтересів представниками діаспори, метою чого є здобуття більших можливостей в країні-реципієнті; 2) лобіювання діаспорою інтересів країни свого походження в країні проживання⁷.

Важливою складовою в глобальному та мінливому світі виступає інформаційна політика. Держава (особливу в епоху поширення цифрових технологій, яка торкається усіх сфер життєдіяльності) має найбільший інтерес в ній та має її проводити в усіх сферах. Але цілком логічним є те, що діаспора теж поширює знання про свою рідну країну, як в повсякденному житті, так і в ході

⁴ Трофименко М. Діаспора як об'єкт та суб'єкт публічної дипломатії. *Історико-політичні проблеми сучасного світу* : збірник наукових статей. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2019. Т. 39. С. 93, 98.

⁵ Там само. С. 95.

⁶ Там само.

⁷ Ethnic lobbying. *Association of Accredited Public Policy Advocates to the European Union*. 2019. URL: <http://www.aalep.eu/ethnic-lobbying> (last accessed: 11.10.2020).

проведення офіційних заходів, звернень до місцевої чи центральної влади країни проживання (перебування). На нашу думку, це є також виявом дипломатії. Діяльність діаспори (національного уряду та діаспори, якщо така взаємодія існує) можна спрямовувати на подолання міфологем, стереотипів та помилкових суджень, що існують про етнічну спільноту в країні-реципієнті, які склалися упродовж плину часу, а також про країну походження.

Важливо наголосити й на ролі пам'яті про історичне минуле в міжнародних відносинах. Вона виступає не лише одним зі складників успішного застосування можливостей «м'якої сили», ведення дипломатії задля вирішення спільних проблем на основі показу історичних зв'язків між країнами/державами, а й є одним з форпостів підтримування та забезпечування власної національної безпеки⁸. Через політику пам'яті можна прокласти або зруйнувати «міст» для налагодження дипломатичних взаємин. Зокрема, завдяки ресурсам наукової дипломатії (англ. – Science Diplomacy).

У сучасній українській політичній науці проблематика наукової дипломатії майже не висвітлена. Також немає праць, які б простежували б роль діаспори в науковій дипломатії. Це свідчить не лише про актуальність нашої теми, але й обумовлює необхідність її теоретичної інтерпретації в руслі наявних джерел інформації та публікацій зарубіжних дослідників, які також різняться у своїх поглядах.

Єдиної точної дефініції наукової дипломатії сьогодні не існує. Можна сформулювати загальне означення, що наукова дипломатія – це підвид публічної дипломатії, коли наука та наукова співпраця допомагають налагоджувати конструктивні міждержавні партнерські відносини на двосторонньому або багатосторонньому (регіональному/глобальному) рівнях; сприяють міждержавному діалогу, просуванню власних інтересів, вирішенню проблемних

⁸ Троян С. Національна пам'ять: базові міжнародні чинники конструювання. *Уманська старовина*. 2016. Вип. 2. С. 148–153.; Двуреченська О. Місце історичної пам'яті у розвитку України як суб'єкта сучасних міжнародних відносин. *Грані*. 2014. № 1(105). С. 59–63.; Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2019. 144 с.

моментів у взаємовідносинах між країнами та протидії глобальним викликам у цілому.

Складною є відповідь на запитання як бачать розвиток цього виду дипломатії різні держави. Кожна країна ще має визначитись із своєю схемою її розвитку та використання⁹. Однак її важливість є безумовною. «Мадридська декларація про наукову дипломатію» засвідчує необхідність посилення ресурсів її практичного застосування у всьому світі¹⁰.

Наукову дипломатію розглядають з точки зору кількох різних аспектів. Зокрема, наукових міждержавних обмінів, реалізації міжнародних наукових програм, організації наукових заходів. На нашу думку, до цього треба було б додати ще наукові контакти й, особливо в сфері гуманітаристики, наукові публікації, які впливають на формування думки іншої країни щодо певних питань (наприклад, історичних).

Майже традиційно наукова дипломатія розглядається в руслі трьох головних векторів¹¹:

1. Наука в дипломатії (Science in Diplomacy): залучення представників наукової спільноти до дипломатичних переговорів, отримання наукових порад, коли наукова експертиза допомагає вирішувати різного роду міждержавні проблеми чи протистояти глобальним викликам (наприклад, зміни клімату, боротьба з пандеміями тощо. Вважаємо, що в сфері гуманітаристики можна говорити про наукову експертизу різних аспектів історичних взаємовідносин між народами/країнами/державами);
2. Дипломатія для науки (Diplomacy for Science): дипломатичні домовленості сприяють розвитку науки, зусиллями дипломатів проводяться міжнародні

⁹ Treacy S. A view from the South. *TWAS Newsletter. The Power of Science Diplomacy*. 2014. Vol. 26. № 3. P. 6.

¹⁰ The Madrid Declaration on Science Diplomacy. *Using science for/in diplomacy. For addressing global challenges*. URL: <https://www.s4d4c.eu/s4d4c-1st-global-meeting/the-madrid-declaration-on-science-diplomacy/> (last accessed: 20.10.2020).

¹¹ New frontiers in science diplomacy. Navigating the changing balance of power / American Association for the Advancement of Science. The Royal Society, January 2010. P. 15.; Baran Yu. Science Diplomacy. Soft power to connect the world through science : PowerPoint presentation on the 1st International Conference of TWAS Young Affiliates Network (Rio De Janerio, Brasil, 22–24 August 2017). P. 5. URL: http://www.abc.org.br/IMG/pdf/yusuf_baran.pdf (last accessed: 21.10.2020).

наукові заходи (запуски ракет, археологічні розкопки, захист культурної спадщини тощо);

3. Наука для дипломатії (Science for Diplomacy): наука стає інструментом «м'якої сили», сприяє відновленню або покращенню довіри між країнами (підписання договорів про наукову співпрацю, залучення дослідників до проведення спільних заходів, наприклад: видання збірників наукових праць, організація круглих столів, симпозіумів тощо. Щодо цього аспекту можна додати використання наукових досліджень в сфері політичних та гуманітарних наук для створення образу країни або донесення інформації про сучасні події з відповідної точки зору до конкретної цільової аудиторії в іншій країні).

Міжнародна співпраця в галузі наукових досліджень, крім того, допомагає реалізувати головні цілі наукової дипломатії: 1) покращення національного інноваційного потенціалу та конкурентоспроможності; 2) вироблення спільних наукових рішень та досягнень, які є каталізаторами розвитку економічних, політичних та дипломатичних зв'язків.

Але не можна вважати міжнародну наукову співпрацю чистим проявом наукової дипломатії. Ми можемо говорити про неї, коли існує компонент інтересу держави в подібного роду співпраці¹². Водночас вважаємо доцільним доповнити це судження. Робота над виданням монографій, збірників документів, брошур, часописів, довідників та ін., організація міжнародних наукових заходів може здійснюватися без підтримки офіційних урядових структур. При чому, це не заважає поширювати знання про державу чи формувати її імідж. Як приклад можна пригадати, що науковими установами закордонного українства було проведено доволі багато заходів та опубліковано достатньо матеріалів без підтримки урядових кіл України в рамках українознавства. Але при цьому конференції (до яких залучалися представники інших країн), опубліковані видання (зокрема, англійською мовою, яка є транснаціональною мовою науки)

¹² Copeland D. Science Diplomacy. *The Sage Handbook of Diplomacy* / Edited by Costas M. Constantinou, Pauline Kerr and Paul Sharp. SAGE Publications Ltd, 2016. P. 630.

формували бачення України. Тобто, відбувалося поширення знань про Україну в світі, що, на нашу думку, також можна вважати виявом наукової дипломатії.

Наука стала уособленням великого глобального майданчику, який поєднує уряди, міжнародні наукові організації, приватний сектор, недержавні організації та окремих вчених¹³. Наукові дослідження можуть виходити за кордони однієї держави чи цілого регіону (наприклад, археологічні розкопки, вивчення сировини тощо). У таких випадках важлива роль дипломатів як провідників, що зуміють допомогти подібного роду проектам існувати та підтримуватись з боку різних держав, де ведеться така наукова робота¹⁴.

Механізмами реалізації наукової дипломатії є двосторонні наукові угоди, національні академії наук, грантові фінансові програми дослідницького спрямування, вчені діаспори та ін.¹⁵. Ведучи мову про останній механізм, наголосимо, що дослідники, котрі є представниками діаспори можуть стимулювати розвиток наукової дипломатії на рівні міжнародної співпраці (між країною в якій вони проживають та працюють зараз та державою, з якої вони походять)¹⁶.

Науковій дипломатії притаманний власний інструментарій¹⁷:

1. Стратегічні інструменти – це політичні документи, мета яких полягає в наданні вказівок щодо того, чого хочуть досягнути держави-актори та як реалізувати їхні політичні цілі. Йдеться про нормативно-правові акти, в яких описано бачення розвитку наукової дипломатії, шляхи її застосування та очікувані результати. Такі документи можуть розроблятися урядом, міністерствами або науковими фондами чи академіями (в останньому випадку, якщо вони стосуються саме наукової дипломатії)¹⁸;

¹³ Ledgerwood E., Bunn S. Science Diplomacy. *POSTnote*. 2018. № 568. P. 2.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid. P. 3–4.

¹⁶ Ibid. P. 4.

¹⁷ Luk Van Langenhove. Tools for an EU Science Diplomacy / European Commission. Luxemburg : Publications Office of the European Union, 2017. P. 5.

¹⁸ Ibid. P. 12.

2. Робочі* інструменти – політичні інструменти та засоби, що використовуються аби реалізувати наукову дипломатію на практиці. Вони передбачають розподіл конкретних ресурсів, а також механізми їх застосування. Це можуть бути двосторонні або багатосторонні угоди про співробітництво в галузі науки і техніки між двома і більше державами. Вони можуть мати різні форми: або сприяти науковому співробітництву в загальному, або містити конкретні напрямки, що охоплюють актуальні проблеми для взаємодії. Багато з цих угод можуть бути направлені на реалізацію спільних проєктів, в особливих випадках у них може йтись про створення двома або більше державами спільних міжнародних науково-технічних установ¹⁹. Крім того, це стосується: 1) існування наукових дорадчих установ (пов'язаних з урядом безпосередньо чи конкретно із зовнішньополітичними відомствами); 2) наявності наукових радників/аташе при закордонних дипломатичних установах, які мають допомагати налагоджувати зв'язки із вченими в країні перебування. Ще одним проявом цього виду інструментарію є програми фінансування наукових досліджень, обмін науковими кадрами, фінансова підтримка конкретних програм транскордонного співробітництва²⁰;
3. Інструменти підтримки – засоби, спрямовані на промоцію та розуміння різних проявів наукової дипломатії: навчальні програми, тренінги для дослідників та дипломатів; підвищення обізнаності про можливості наукової дипломатії, платформи для діалогу та консультацій з цього напрямку. В руслі застосування цих інструментів уряди можуть створювати спеціальні установи, які підтримуватимуть організацію та розвиток конкретних робочих інструментів наукової дипломатії (наприклад, підготовка наукових радників для посольств)²¹.

* з англ. можна перекласти ще як *оперативні* або *операційні* (вид. – авт.).

¹⁹ Luk Van Langenhove. Tools for... P. 13.

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid.

У західному науковому наративі Science Diplomacy показана більше у вимірі природничих й технічних наук, менша увага приділяється гуманітаристиці. У цьому контексті маємо на увазі суспільні науки, мистецтвознавство та ін.

Важливо підкреслити особливості перетину сфер наукової та гуманітарної дипломатії. Останнє поняття є доволі широким та відносно новим у науковому вжитку, тому до уваги треба брати, як мінімум, кілька аспектів його розуміння: 1) допомога потерпілим внаслідок якоїсь катастрофи; 2) наукова співпраця з метою запобігання катастрофам. Це є важливим, бо в політичному дискурсі гуманітарну дипломатію переважно сприймають як діяльність по допомозі малозахищеним верствам населення²². При цьому часто забувають розставляти значимі акценти також для інших її складників.

Лідери провідних світових держав погоджуються в думці про те, що наукова дипломатія може допомогти побудувати нові відносини між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються. Але при цьому наголос робиться на тому, що ця дипломатія має бути інструментом для справедливих партнерських відносин²³.

Роль науки у міждержавних відносинах зростає, яскраво це бачимо й в часи пандемії COVID-19. Наука сприяє глобалізаційним процесам та творенню глобального світового товариства²⁴.

Наукова співпраця на рівні держав, підсилена дипломатією, може долати глобальні проблеми, а також допомагати іншим країнам економічно та політично розвиватися й закріплювати свої позиції на міжнародній арені. Міністерствам закордонних справ, зовнішньополітичним відомствам треба шукати більшого налагодження взаємодій в сферах науки та дипломатії. Аби досягнути цього доцільною є підготовка спеціальних співробітників дипломатичних установ, які

²²Громогласова Е. С. Гуманитарная дипломатия в современных международных отношениях: опыт системного исследования. Москва : ИМЭМО РАН, 2018. С. 5.

²³ Serra C. Science Diplomacy: seizing a new opportunity. *TWAS Newsletter. The Power of Science Diplomacy*. 2014. Vol. 26. № 3. P. 10.

²⁴ Holt R. Scientific Drivers for Diplomacy. *Science & Diplomacy* : An online publication from the AAAS Center for Science Diplomacy. 2015. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/perspective/2015/scientific-drivers-for-diplomacy> (last accessed: 20.10.2020).

будуть опікуватися питаннями науки; в закладах для підготовки дипломатичних кадрів потрібно вводити спеціальні курси, пов'язані з науковою дипломатією²⁵.

Новим різновидом дипломатії є дипломатія знань (англ. – Knowledge Diplomacy). Вона показує, яким чином міжнародна вища освіта, дослідження та інновації можуть впливати на зміцнення відносин між державами²⁶. У зв'язку з цим у дослідницькому дискурсі часто постає питання: чи наукова дипломатія та дипломатія знань є одним явищем, чи між ними існує різниця. Аби відповісти на це, потрібно розглянути кілька точок зору. Якщо підходити до трактування науки як «знання», то існування тісного взаємозв'язку між цими термінами є очевидним та безперечним. Однак, якщо дивитися на наукову дипломатію у вужчому сенсі, то вона охоплює доволі багато різних сфер, але не є всеосяжною. Малоімовірно є те, що дипломатичні переговори, пов'язані з науковою дипломатією, будуть стосуватися біженців чи прав людини. Не спростовуючи можливостей наукової дипломатії та важливості її ролі, не можна відкидати необхідність існування та розгляду дипломатії знань. Це більш індивідуальний концепт з точки зору освіти, вироблення та застосування знань з набагато ширшим охопленням різних сфер²⁷. Дипломатію знань можна представити як поєднання наукової та освітньої дипломатій, але з певною зміною акцентів, адже вона спрямована на викладання та навчання, застосування знань й інновацій, обслуговування суспільства в цілісності²⁸.

Новими для української науки й відповідно малодослідженими є поєднання наукової дипломатії (в її загальноприйнятому розумінні у відповідності до трьох видів) в контексті розгляду її реалізації діаспорою.

Можна виокремити кілька рівнів суб'єктів наукової дипломатії діаспори:

²⁵ Turekian V. Building a National Science Diplomacy System. *Science & Diplomacy* : An online publication from the AAAS Center for Science Diplomacy. 2012. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/editorial/2012/building-national-science-diplomacy-system> (last accessed: 20.10.2020).

²⁶ Knight J. Knowledge diplomacy or knowledge divide? *University World News. The Global Window on Higher Education*. 2018. URL: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20180214084632675> (last accessed: 02.11.2020).

²⁷ Knight J. Knowledge Diplomacy in action. British Council, 2019. P. 10.

²⁸ Ibid. P. 12.

1. держави (урядові органи, національні академії наук), які сприяють інтернаціоналізації науки через підписання угод про співпрацю з науковими осередками своєї діаспори в іноземній країні (спільна науково-організаційна, видавнича діяльність, наукові академічні обміни, стажування та ін.);
2. еміграційні наукові інституції діаспори;
3. наукові осередки, пов'язані з вивченням різних аспектів діяльності діаспори та країни її походження, що офіційно функціонують в структурі науково-дослідних центрів/університетів в країні-реципієнті;
4. громадські організації (ненаукові об'єднання) діаспори або держави-реципієнта, які займаються поширенням наукових знань про етнічну спільноту;
5. вчені – представники діаспори.

Зазначимо, що запропоновані нами вище рівні не є остаточними й потребують подальших доповнень та опрацювання.

Яким чином реалізовується наукова дипломатія діаспори можна простежити на схемі:

Рис. 1.1. Наукова дипломатія діаспори

Джерело: схема складена автором роботи

Закордонні українці – інтегральна та невід’ємна частина України. Ще задовго до проголошення Україною незалежності в 1991 р., упродовж багатьох років світове українство обстоювало українські державотворчі прагнення й традиції, популяризувало власні національні особливості, поширювало знання про Україну. Як відзначав перший віце-президент Світового конгресу українців (надалі – СКУ), голова Союзу українських організацій Австралії Стефан Романів: «До 1991 року діаспора була послом-амбасадором поневоленої України»²⁹.

Це ми чітко простежуємо на основі дослідження індивідуального внеску окремих українців за кордоном та у діяльності українських еміграційних інституцій. Їхня робота сприяла формуванню образу й бачення України в світі, уможлиблювала поступове подолання різних міфологем (з перемінним успіхом) про українську історію та культуру, які були результатами впливу радянської російськоцентричної історіографії. Наприклад, станом на 1967 р. 99% німців були переконані, що Україна є частиною Росії за аналогією того, як Баварія є складовою Німеччини³⁰. Такі уявлення майже до початку 1990-х рр. мала й низка інших націй. Не існувало й спеціальної історичної термінології, яка б розрізняла поняття, що стосувались історії України та історії Росії³¹, й дотепер відбувається українізація українських топонімів в аеропортах світу. Іноземна спільнота мала викривлені поняття про Україну та її місце в світі саме через постійне її зв’язування з російською історичною традицією, яку просувала влада СРСР. Сьогодні в багатьох країнах є потужними російські інформаційні впливи, які також потребують відповіді з української сторони, в т.ч. з боку діаспори.

Українські закордонні дослідники працювали, щоб боротись з цією ситуацією і створювали противагу офіційному радянському трактуванню історії України. Крім того, вони сприяли розвитку досліджень української історії на

²⁹ Цит. за: Штогрін І. Стефан Романів: мусимо обстоювати українську позицію. *Радіо Свобода*. 2010. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2071412.html> (дата звернення: 20.10.2020).

³⁰ Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї, постаті, діяльність / Національний університет «Острозька академія», Інститут дослідження української діаспори, Українське історичне товариство. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. С. 84.

³¹ Там само. С. 88.

Заході. Їх підтримували й науковці неукраїнського походження, які займалися славістикою³². Такий науковий аспект діяльності представників української діаспори в історичній ретроспективі є корисним на сучасному етапі для використання співробітниками української зовнішньополітичної служби в руслі реалізації публічної дипломатії, зокрема наукової, а також у формуванні політики української історичної пам'яті та її місця в міжнародних відносинах.

Розгляд закордонного українства як суб'єкта дипломатії в контексті історичної політики пам'яті в національному та глобальному розрізах теж є новим для української політичної науки.

Результати наукової творчості закордонного українства періоду до незалежності та після, українських материкових вчених та дослідників неукраїнського походження варто використати для посилення протидії зовнішнім інформаційним загрозам, розвінчування помилкових уявлень про український народ. Це безумовно сприятиме покращенню місця України в структурі міжнародних відносин. Особливо це буде корисним в протидії російській інформаційній пропаганді, котра хоче показати світовій спільноті міцне, історично справедливе, тяжіння та нерозривність України з Росією³³. У даному випадку ресурси науки є як ніколи актуальними, потрібними та важливими. Зокрема, доречним прикладом є англійська колективна монографія «Україна і Росія: люди, політика, пропаганда та перспективи»³⁴ (Бристоль, Велика Британія, 2015). Або ж, корисними в цьому векторі є друковані періодичні видання української діаспори. Наприклад, українці в Греції публікують журнал «Вісник – Ангеліафорос» (видається з 1997 р.). Він містить статті українською та грецькою мовою, які висвітлюють пропагандистську політику Росії, розгортання гібридної війни в Україні³⁵.

³² Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї... С. 95.

³³ Рябчук М. «Майже один народ». Особливості використання пропагандистської міфологеми в умовах неоголошеної війни. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 5–6. С. 213–231.

³⁴ *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives* / edited Agnieszka Pikulska-Wilczewska and Richard Sakwa. Bristol, UK : E-International Relations, March 2015. 278 p.

³⁵ «Вісник – Ангеліафорос»: щорічний українсько-грецький альманах / гол. ред. Г. Маслюк. Афіни, грудень 2017. 414 с.; Мартинюк Н., Атаманенко А. Рецензія: «Вісник – Ангеліафорос»: щорічний українсько-грецький

Після 1991 р. позбавилися контактування та співпраця закордонних українців, їхніх організацій з Україною. Засновані зарубіжними українцями наукові інституції, громадські організації, мистецькі об'єднання, школи свідчать про те, що вони прагнуть зберегти свою національну ідентичність та пам'ять³⁶, і в цьому їм має допомагати держава. Українська діаспора плекає й продовжує плекати українську культуру та науку, державницькі ідеї за кордоном добровільно. Становище українців у країнах-реципієнтах залежить від багатьох чинників і в кожній окремо взятій державі різниться роль та вплив, рівень успішної діяльності українців. Однак, в незалежності від чисельності, інституційної структури, представники української діаспори зі сформованою українською ідентичністю є носіями української мови, культури, ментальності, з якими співіснують громадяни країн-проживання українців, а це в свою чергу формує в їхніх очах бачення української нації та розуміння України³⁷.

На жаль, на сучасному етапі в Україні відсутня чітка стратегія співпраці із закордонними українцями, незважаючи на наявність ряду документів, які стосуються взаємодії із закордонним українством. Наявна законодавча база містить розмиті формулювання про напрямки взаємодії, відсутні конкретні формулювання її коротко- та довготривалих перспектив. Закон України та окремі Постанови Кабінету Міністрів України щодо закордонних українців потребують уточнення та оновлення³⁸.

Виходячи з того, що гуманітарії – представники північноамериканської української діаспори – сприяють інформуванню міжнародної спільноти про Україну та більшому утвердженню/інтегруванню в світовій науці

альманах / гол. ред. Г. Маслюк. Афіни, грудень 2017. 414 с. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2019. Вип. 29. С. 143–144.

³⁶ Нечитайло А. Роль діаспори у формуванні національної пам'яті в умовах глобального інформаційного суспільства. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2(31). С. 81.

³⁷ Намонюк Ч., Гумен Т. Роль діаспори у формуванні позитивного іміджу України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини* / відп. ред. Л. В. Губерський. Київ, 2018. № 1/2(47/48). С. 25.

³⁸ Закон України «Про закордонних українців» від 4 березня 2004 року № 1582-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text> (дата звернення: 12.10.2020).; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2020 року» від 10 травня 2018 р. № 344. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-sivpraci-iz-zakordonnimi-ukrayincyami-na-period-do-2020-roku> (дата звернення: 12.10.2020).

українознавства як наукової дисципліни, розглянемо інституційну структуру українознавства за кордоном. А. Атаманенко проаналізувала типологізацію українських наукових установ авторства американського дослідника українського походження Л. Винара, погляди на це питання американської дослідниці М. Богачевської-Хом'як та на основі критеріїв фінансування та звітності запропонувала власний поділ³⁹:

1. наукові товариства, як загальні, так і зі спеціалізацією в одній з наукових ділянок;
2. професійні (ненаукові) товариства, які час від часу друкують наукові дослідження;
3. координаційні органи українських наукових установ.

Враховуючи, що також існують українські, українсько-американські, українсько-німецькі, українсько-канадські, американські, канадські тощо навчальні заклади та дослідницькі центри, які отримують фінансування від держави або поєднане (від держави та української громади)⁴⁰, учена пропонує також їх класифікацію⁴¹:

1. наукові дослідницькі (чи з викладанням) інститути;
2. українські навчальні заклади (викладачі яких виконували дослідницькі функції; функціонування цих установ відбувалося за пожертви української громади, але вони були визнані офіційно урядами країн розміщення і мали від них додаткове фінансування);
3. українознавчі наукові центри канадських та американських університетів, кафедри українознавства (складові частини університетів й підзвітні останнім; їхнє функціонування відбувалося за рахунок пожертв української громади, накопичених у фондах

³⁹ Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї... С. 12.

⁴⁰ Там само. С. 13.

⁴¹ Там само. С. 13–14.

університету або завдяки поєднанню таких пожертв із фінансуванням зі сторони університету або держави);

4. українознавчі центри та кафедри на території переважно колишніх «країн соціалістичного табору» та пострадянських країн.

На основі цієї класифікації ми будемо розглядати українські наукові установи Північної Америки, діяльність яких відповідає тематиці нашого дослідження:

Рис. 1.2. Українські наукові установи Північної Америки (на основі запропонованої класифікації українських наукових установ в діаспорі проф. А. Атаманенко)

Джерело: схема складена автором

Пріоритетними під час нас написання даної праці були методологічні принципи об'єктивності, історизму та системності. Завдяки принципу історизму було досліджено проблематику роботи у взаємозв'язку з іншими об'єктами, простежено етапи діяльності українських наукових установ в діаспорі. Використання принципу системності дозволило простежити наукову дипломатію закордонного українства Північної Америки в окреслений

хронологічний період, її результативність, враховуючи значення різних подій. Таким чином, предмет дослідження був розглянутий крізь призму різних аспектів, що є взаємопов'язаними та взаємозалежними.

Під час написання автором було використано загальнонаукові (аналіз, синтез, історичний, логічний) та спеціально-наукові методи (історико-порівняльний, історико-типологічний, хронологічний, експлікативні методи – івент-аналіз, контент-аналіз).

Аналіз дозволив розглянути діяльність українських наукових установ та вчених українського походження в Північній Америці з виділенням окремих складових елементів, а синтезування матеріалу уможливило встановлення зв'язку між фактами, що були взяті з опрацьованих джерел та літератури. Історичний метод використовувався аби встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Метод класифікації був використаний для виокремлення рівнів суб'єктів наукової дипломатії діаспори, висвітленні її напрямків в межах трьох загальноприйнятих вимірів реалізації наукової дипломатії. Використання логічного методу дозволило пов'язати діяльність закордонного українства Північної Америки, що спрямовувалася на поширення знань про Україну в світі, розвиток українознавчих студій із науковою дипломатією. Хронологічний метод застосовувався, аби прослідкувати періоди активної діяльності українських наукових установ у Північній Америці та простежити занепад окремих з них. Керуючись історико-порівняльним та історико-типологічним методом було здійснено огляд діяльності українських наукових об'єднань та їхнього внеску в популяризацію української історії та утвердження українознавчих досліджень. Завдяки івент-аналізу та контент-аналізу було вивчено стан наукової експертизи подій в Україні на сторінках північноамериканських видань.

Отже, наукова дипломатія є одним з підвидів публічної дипломатії. Автором роботи були запропоновані власні теоретичні інтерпретації наукової дипломатії діаспори. Важливим є розгляд діяльності закордонного українства з цих позицій задля покращення бачення образу України в світі. Крім того, важливе значення має діяльність українців у Північній Америці, яку можна

побачити в контексті інформаційної політики та збереження пам'яті про історичне минуле України на глобальному рівні.

Використані загальнонаукові та спеціально-наукові методи, принципи об'єктивності, історизму та системності стали засобами для вирішення окресленої мети та завдань дослідження.

1.2. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база

У сучасній українській політичній науці відсутні комплексні дослідження присвячені темі, яку ми розглядаємо в нашій роботі. Варто розглянути стан наукової розробки проблеми в розрізі виокремлення її основних складових елементів.

Дослідженням явища наукової дипломатії активно займаються закордонні науковці, особливо впродовж останніх десяти років. Серед таких дослідників варто виокремити розвідки Сарі Бан (Sarah Bunn), Пола Беркмана (Paul Berkman)⁴², Пітера Глюкмана (Peter Gluckman)⁴³, Робіна Грімса (Robin Grimes), Теруо Кіші (Teruo Kishi), Лука Ван Лангенхова (Luk Van Langenhove)⁴⁴, Еммелін Леджервуд (Emmeline Ledgerwood)⁴⁵, Крістіни Серра (Cristina Serra)⁴⁶, Шона Тресі (Sean Treacy)⁴⁷, Ваугана Турекяна (Vaughan Turekian)⁴⁸, Раша Холта (Rush Holt)⁴⁹ та ін.

Важливо зазначити, що значний поступ у вивчення цього питання робить Центр з наукової дипломатії Американської асоціації сприяння розвитку науки (Center for Science Diplomacy of the American Association for the Advancement of

⁴² Berkman P. Could Science Diplomacy Be the Key to Stabilizing International Relations. *Scientific American*. 2018. URL: <https://www.scientificamerican.com/article/could-science-diplomacy-be-the-key-to-stabilizing-international-relations/> (last accessed: 20.10.2020).

⁴³ Turekian V., Gluckman P., Kishi T., Grimes R. Science Diplomacy: A Pragmatic Perspective from the Inside. *Scientific American*. 2018. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/article/2018/pragmatic-perspective> (last accessed: 20.10.2020).

⁴⁴ Luk Van Langenhove. Tools for... 30 p.

⁴⁵ Ledgerwood E., Bunn S. Science Diplomacy... 5 p.

⁴⁶ Serra C. Science Diplomacy: seizing... P. 10–13.

⁴⁷ Treacy S. A view from... P. 4–9.

⁴⁸ Turekian V. Building a National Science Diplomacy...

⁴⁹ Holt R. Scientific Drivers...

Science, AAAS). Ним видається журнал «Наука і дипломатія» («Science & Diplomacy»)⁵⁰. Там розкриваються погляди на наукову дипломатію як у теоретичному вимірі, так й на конкретних прикладах її застосування в різних державах.

Серед українських вчених досліджень присвячених науковій дипломатії вкрай мало. Її роль у міжнародних відносинах в умовах глобалізації з акцентом на міжнародні наукові обміни розглядає О. Мирончук⁵¹. Вона робить аналіз розуміння цього виду дипломатії на основі існуючих практик її застосування, аналізує трансформації наукової співпраці в умовах глобалізації. А. Атаманенко в одній зі своїх наукових розвідок пропонує сприймати напрями діяльності закордонних українців в поширенні знань про Україну як своєрідні прояви публічної та культурної дипломатії⁵². Дослідниця зауважує, що проблема розгляду українців закордоння як суб'єкта дипломатії дотично зустрічається в працях низки українських вчених (І. Ключковської, І. Матяш, В. Піскун та ін.), але при цьому доволі часто без вживання відповідної термінології⁵³. На прикладі розгляду дипломатичної діяльності Конгресу українців Канади В. Макар наголошував на важливій ролі українських організацій за кордоном, як лобістів інтересів України в світі⁵⁴. І. Мусієнко вважає, що діаспора відіграє важливу роль у формуванні іміджу України на міжнародній арені, при цьому діаспоральна політика самої держави не сильно звертає увагу на такі моменти й не

⁵⁰ Science & Diplomacy. An online publication from the AAAS Center for Science Diplomacy : website. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/> (last accessed: 27.10.2020).

⁵¹ Мирончук О. А. Роль наукової дипломатії у розвитку і стабілізації міжнародних відносин в умовах глобалізації. *Еволюція цінностей в епоху глобалізації* : збірник наукових праць. 2019. С. 57–66.; Ї ж. Наукова дипломатія як ціннісний чинник розвитку і стабілізації міжнародних відносин в умовах глобалізації. *Історичний розвиток цивілізацій у контексті глобалізації: ціннісний вимір* : монографія / за ред. О. Зернецької. Київ, 2019. С. 283–293.; Ї ж. Трансформація міжнародного наукового співробітництва в умовах глобалізації. *Ціннісний вимір розвитку цивілізацій і глобалізація* : збірник наукових праць / за заг. ред. О. Зернецької. 2019. С. 179–188.; Ї ж. Цивілізаційне значення міжнародного наукового обміну в умовах глобалізації. *Історичний розвиток цивілізацій у контексті глобалізації: ціннісний вимір* : монографія / за ред. О. Зернецької. Київ, 2019. С. 157–170.

⁵² Атаманенко А. Роль закордонних українців в українській публічній та культурній дипломатії: історичний і сучасний аспекти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2019. Вип. 29. С. 54–65.

⁵³ Там само. С. 57.

⁵⁴ Макар В. Дипломатична діяльність Конгресу українців Канади. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Вип. 15. С. 434–438.

користується можливостями діаспори для своєї репрезентації⁵⁵. Про важливу роль діаспори у формуванні позитивного бачення України, особливо на сучасному етапі, наголошують дослідники Ч. Намонюк і Т. Гумен⁵⁶. М. Трофименко розглядає різні можливості діаспори як суб'єкта дипломатії на основі закордонного досвіду⁵⁷.

Дослідження, які б розглядали наукову дипломатію світового українства практично відсутні. Проте відомості про поширення знань про Україну в світі, сприяння формування її іміджу вченими та науковими установами знаходимо в працях дослідників, що висвітлюють наукове життя української діаспори. У руслі нашої теми простежити наукову дипломатію в діяльності закордонного українства Північної Америки можна на основі аналізу поданої інформації в наукових роботах А. Атаманенко⁵⁸, Я. Ісаєвича⁵⁹, І. Краснодемської⁶⁰, М. Литвина⁶¹, Р. Кушніра⁶², А. Фелонюка, А. Хеленюк⁶³, М. Цінової⁶⁴ та ін.

Джерельну базу дослідження можна класифікувати на кілька груп:

1. офіційні сайти та офіційні сторінки в соціальній мережі “Facebook” українських наукових інституцій та українознавчих осередків у

⁵⁵ Мусієнко І. Діаспоральна політика та її вплив на європейське сприйняття України. *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 15. С. 54–57.; Її ж. Потенціал української етнічної меншини та діаспори у Польщі та Словаччині як невикористаний ресурс етнічного лобіювання та іміджування України. *Lemkowie, Bojkowie, Huculi, Rusini historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*. 2015. Т. 5. С. 265–283.

⁵⁶ Намонюк Ч., Гумен Т. Роль діаспори у формуванні... С. 24–26.

⁵⁷ Трофименко М. Діаспора як об'єкт та суб'єкт публічної... С. 92–101.

⁵⁸ Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї... 672 с.; Її ж. Закордонне українство та Україна: проблеми та перспективи взаємовідносин. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Вип. 23. С. 7–13.; Ее же. Зарубежна україністика: періодизація, структура і перспективи розвитку. *Народи и культури славянського мира Восточной Европы в исторической ретроспективе (Беларусь, Украина, Россия, Польша)*. Гродно : «ЮрСаПринт», 2020. С. 314–320.; Її ж. Українська історична наука в Канаді: інституційна структура. *Західноканадський збірник / Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді*. Едмонтон ; Острог, 2012. Т. XLV. Ч. 6. С. 96–102. та ін.

⁵⁹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародна асоціація українців та міжнародні конгреси українців. *Енциклопедія історії України*. Київ : Наукова думка, 2009. Т. 6: Ла-Мі. С. 700–704.; Його ж. Міжнародні конгреси істориків. *Енциклопедія історії України*. Київ : Наукова думка, 2009. Т. 6: Ла-Мі. С. 714–725. та ін.

⁶⁰ Краснодемська І. Розвиток українознавчих досліджень у США та Канаді (70-80-ті роки ХХ ст.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2015. Вип. 23. С. 109–114.

⁶¹ Литвин М. Зарубіжне українознавство: здобутки та перспективи дослідження. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2013. Вип. 23. С. 3–11.

⁶² Кушнір Р., Фелонюк А. Наукове товариство імені Шевченка: історія, сьогодення, майбутнє. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 1. С. 64–84.

⁶³ Хеленюк А., Атаманенко А. Любомир Роман Винар як дослідник і організатор науки (пам'яті вченого). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2017. Вип. 26. С. 103–110.

⁶⁴ Цінова М. В. Викладачі-українці в американських університетах. Українська Американська Асоціація Університетських Професорів. *Інтелігенція і влада*. 2011. Вип. 21. С. 194–206.

- Північній Америці, персональні сайти вчених українського походження, офіційні сайти американських та канадських славістичних організацій, професійних об'єднань істориків;
2. офіційні друковані органи та інформаційні вісники українських наукових установ (у них подаються відомості про їхню науково-організаційну та видавничу роботу);
 3. збірники документів, матеріалів і статей, що стосуються діяльності українських наукових інституцій (в них опубліковані звіти про їхню структуру та діяльність, статuti, листування тощо);
 4. північноамериканські наукові видання та інформаційні портали;
 5. нормативно-правові документи (законодавчі акти України, що стосуються співпраці із закордонними українцями; міжнародні нормативні документи про наукову дипломатію).

Загалом, джерельна база характеризується репрезентативністю, вірогідністю, різноманітністю та є достатньою для написання магістерської роботи, розв'язання її мети та завдань.

Таким чином, з наведеного огляду наукової розробки проблеми бачимо, що тема нашої роботи недостатньо вивчена й потребує подальших досліджень. Розгляд наукової дипломатії закордонного українства є новим для української політичної науки, хоча останнім часом дедалі більша увага приділяється показу діяльності світового українства як суб'єкта публічної дипломатії. Джерельна база є доволі різноманітною та уможлиблює комплексне дослідження порушеної теми.

Висновки до розділу 1

Наукова дипломатія – відносно новий вид публічної дипломатії щодо якого ведуться дискусії останнє десятиліття. Її теоретичним вивченням активно

займаються західні дослідники, а в Україні досліджень, присвячених цій проблематиці доволі мало.

Загальноприйнятим є розуміння наукової дипломатії в межах трьох основних напрямків: наука в дипломатії, дипломатія для науки, наука для дипломатії. При цьому, її не варто розуміти лише в рамках міжнародних наукових обмінів та стажувань, організації міжнародних заходів. Цей вид дипломатії також безпосередньо проявляється у виданні дослідницьких праць, діяльності як державних, так і недержавних акторів. Наукова дипломатія має кілька важливих точок дотику із гуманітарною дипломатією, дипломатією знань, але при цьому між ними існують суттєві відмінності, тому ототожнювати ці поняття неправильно.

Питання реалізації наукової дипломатії представниками діаспори є малодослідженими та потребують теоретичного опрацювання. Безсумнівим є те, що діаспора формує в країні-реципієнті образ та бачення держави свого походження.

Автором роботи було запропоновано власне бачення реалізації наукової дипломатії діаспори та виокремлено кілька рівнів її суб'єктів. Вона простежується в діяльності еміграційних наукових інституції та вчених, опублікованих ними виданнями. Крім того, існують її взаємозв'язки з питаннями інформаційної політики та збереження національної пам'яті в глобальному просторі, подолання міфологем та ламання стереотипів, які існують в державі-реципієнті та світі.

Автором пропонується до розгляду наукова дипломатія закордонного українства Північної Америки від моменту проголошення незалежності України й до сьогодення. Ця тематика ще не висвітлена в науковому дискурсі. Наявні наукові розвідки, де йдеться про можливості публічної дипломатії закордонного українства, характеризують особливості використання/представлення діяльності національної діаспори в зовнішній політиці. Також існують дослідження українських дослідників, які дотичні до цієї проблематики, але в них практично не зустрічається термінології, пов'язаної з науковою дипломатією.

У ході написання роботи було застосовано широкий інструментарій загальнонаукових та спеціально-наукових методів. Джерельна база, на якій базується дане дослідження, поділена на кілька окремих груп та є достатньою для вирішення поставленої мети і дослідницьких завдань.

РОЗДІЛ 2.

НАУКОВА ДИПЛОМАТІЯ ЕМІГРАЦІЙНИХ ІНСТИТУЦІЙ

2.1. Інформаційна та видавнича діяльність

Українське історичне товариство (УІТ), засноване 1965 р. в США силами ентузіастів історичної науки, які стали його членами (на чолі яких був спочатку проф. Олександр Оглоблин, а згодом – проф. Любомир Винар), є однією з українських еміграційних наукових інституцій, котрі боронили та розвивали українську історичну науку та українознавство в Північній Америці та за її межами, як до проголошення Україною відновлення незалежності, так і після.

Після 1991 р. УІТ налагодило міцні наукові контакти із українськими материковими вченими та всіляко сприяло процесам входження дослідників та наукових установ України до міжнародної наукової спільноти. Відомості, що свідчили про це постійно з'являлися на сторінках друкованого органу Товариства – журналу «Український історик» (надалі – «УІ»). Варто зазначити, що він виник в 1963 р. (у 1963–1964 рр. видався як бюлетень Історичної комісії «Зарева»^{*}) й саме навколо нього було згуртовано групу істориків, які потім утворили УІТ. Він став головним періодичним виданням УІТ і єдиним фаховим історичним журналом в діаспорі⁶⁵. Цей часопис є україномовним, хоча й точилися дискусії, якою мовою він має публікуватися – українською чи англійською. Звісно, що англійські публікації є більш доступними для іноземного читача, оскільки англійська мова є транснаціональною, але Л. Винар вважав, що журнал має публікуватися українською мовою, оскільки вона також заслуговує на визнання широкого загалу як мова науки й існування в діаспорі україномовного історичного журналу сприяло збереженню української ідентичності. У 1969 р. він виклав свої думки щодо цього питання наступним

* «Зарево» – українське еміграційне студентське товариство національного солідаризму, засноване 1949 р. в Мюнхені (Німеччина).

⁶⁵ Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї... С. 383.

чином: «Беручи до уваги сучасний стан української історіографії в Україні, як теж загальний русифікаційний процес на рідних землях, який гальмує розвиток українознавчих дисциплін, а зокрема української історії, історичної термінології та допоміжних історичних дисциплін, друкування статей і інших матеріалів в «Українському історикові» українською мовою є необхідним і корисним. Ми продовжуємо поза межами України кращі традиції української історіографії, а тому немає для нас жодного сенсу недооцінювати історичні праці, друковані українською мовою. Навпаки, українську мову слід увести в круг провідних європейських мов, як мову великої слов'янської нації, яка тепер на рідних землях перебуває серед надзвичайно непригожих обставин під тиском русифікаційного процесу...»⁶⁶. В цьому можна простежити велику користь, адже рішення про видання україномовного журналу, дозволило підвищувати престиж української мови та її вжиток, утверджувати її в світі. Проте відзначимо, що на сторінках «УІ» публікувалися статті й іншими мовами. Це дозволило залучати до співпраці іноземних науковців. На сьогодні, «УІ» вважається авторитетним міжнародним науковим журналом з історії України та українознавства. З моменту відновлення незалежності України до роботи в журналі було залучено українських материкових вчених. Нині Редакційне бюро «УІ» діє у Національному університеті «Острозька академія».

Інститутом досліджень української діаспори Національного університету «Острозька академія» за сприяння УІТ було підготовлено видання із джерельними матеріалами, що висвітлюють історію його розвитку (Нью-Йорк; Острог, 2006)⁶⁷. Із опублікованих там випусків «Бюлетеню УІТ» та обіжних листів, дізнаємось про налагодження співпраці з іншими українськими науковими інституціями діаспори в науково-організаційній та видавничій сфері (осередками Наукового товариства ім. Шевченка в Америці, Українською вільною академією наук в США, Українсько-американською асоціацією

⁶⁶ Цит. за: Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї... С. 417.

⁶⁷ Матеріали до історії Українського Історичного Товариства / ред. А. Атаманенко ; Українське Історичне Товариство, Національний університет «Острозька академія», Інститут досліджень української діаспори. Нью-Йорк ; Острог, 2006. 384 с. (Історичні джерела ; т. II).

університетських професорів та ін.), а також про їхні контакти із неукраїнськими дослідницькими організаціями (Американською історичною асоціацією, Канадською славістичною асоціацією та ін.); роботу осередків Товариства в багатьох державах та на різних континентах світу. На основі аналізу змісту представлених документальних джерел можемо зробити висновок, що УІТ є репрезентантом історії України та українознавства на міжнародній арені.

Видавнича діяльність УІТ викликає особливий інтерес з точки зору наукової дипломатії. На неї треба дивитись крізь призму історії, бо цінність мають не лише книги та збірники праць, які стали результатом співпраці Товариства з дослідниками в Україні після 1991 р., але й ті, що з'явилися до цієї дати. УІТ заснувало кілька книжкових серій («Мемуаристика», «Епістолярні джерела грушевськознавства», «Історичні монографії», «Історичні джерела» та ін.). Більше 30 видань до 1991 р. з'явилися поза серіями й понад 70, підготовлених у співпраці з українськими дослідниками та науковими установами, вийшли друком після вказаної вище дати⁶⁸.

Серед найбільш знакових видань УІТ, з поглядів реалізації ним наукової дипломатії варто назвати: «Історичний атлас України» (1980; у 1995 р. з'явився також англomовний атлас), “English Reports of Mazepa: Hetman of Ukraine and Prince of the Holy Rome Empire. 1687–1709” (1983, автор – Т. Мацьків), збірник “Russian Empire: Some aspects of Tsarist and Soviet Colonial Practices” (1985, за ред. М. Папа; у співпраці з Інститутом радянських і східноєвропейських студій Університету Джона Керрола), “The Tragedy of Vinnytsia: Materials on Stalin’s Policy of Extermination in Ukraine During the Great Purge. 1936–1938” (1989, за ред. І. Каменецького; у співпраці з Фундацією імені Івана Багряного), “Symon Petliura and Jews: A Reappraisal” (2008, автор – Тарас Гунчак; ця книга допомогла розсіяти багато стереотипних уявлень, які побутували в західному світі про Симона Петлюру як радикального винищувача євреїв; за рішенням управи УІТ в 2008 р. примірники цього видання були надіслані для МЗС України з метою

⁶⁸ Атаманенко А. Є. Українське історичне товариство. *Енциклопедія історії України*. Київ : Наукова думка, 2019. Т. Україна–Українці. Кн. 2. С. 699.

розповсюдження серед закордонних дипломатичних представництв) та ін.⁶⁹. За сприяння МЗС України, Наукового товариства історії дипломатії та міжнародних відносин, Інституту історії НАН України, Українського історичного товариства та Інституту досліджень української діаспори Національного університету «Острозька академія» було видано французькою мовою монографічне дослідження докторки історичних наук, професорки Ірини Матяш “Eugène Deslaw: un cinématographe français et un historien ukrainien de la diplomatie”. На прикладі цього видання можна яскраво простежити прояв наукової дипломатії за напрямком «Наука для дипломатії».

Видання УІТ розсилалися до українських та іноземних бібліотек, наукових установ⁷⁰. Це сприяло поширенню українознавчих досліджень та показу розвитку й поступу української науки в світі.

Наукове товариство ім. Шевченка в Америці (НТШ-А) було утворене в 1947 р. у Нью-Йорку (США). За рахунок іменних вічних фондів та пожертв української діаспори воно найкраще забезпечене матеріально, тому може проводити широку науково-організаційну та видавничу діяльність (особливо допомагаючи у публікуванні монографічних досліджень, колективних збірників праць з української тематики, підготовленими вченими українського та неукраїнського походження)⁷¹.

Офіційний сайт Товариства⁷² є англomовним. В спеціальній рубриці «Публікації»⁷³ розміщуються статті та матеріали з проблем українознавства, які публікуються членами Товариства, як в межах друкованих органів Товариства (має власний «Бюлетень», виходить українською мовою та журнал «Записки НТШ-А»), так і в міжнародних наукових журналах (наприклад, “Nationalities Papers” (Велика Британія) та ін.). Важливим видавничим проєктом НТШ-А, розпочатим ще в 1980-х рр., є “Енциклопедія української діаспори” (на сьогодні,

⁶⁹ Атаманенко А. Є. Українське історичне товариство. *Енциклопедія...* С. 699.

⁷⁰ Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї... С. 379.

⁷¹ Кушнір Р., Фелонюк А. Наукове товариство імені Шевченка: історія, сьогодення, майбутнє. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 1. С. 77.

⁷² Shevchenko Scientific Society : website. URL: <http://shevchenko.org/> (last accessed: 01.11.2020).

⁷³ Publications, Shevchenko Scientific Society. URL: <http://shevchenko.org/research-publications/publications/> (last accessed: 01.11.2020).

видано 2 її томи в 4 книгах). Активно популяризується постать й творча спадщина Тараса Шевченка. В 2001 р. у 4 томах світ побачила «Конкордація поетичних творів Тараса Шевченка». Також готуються спогади про Т. Шевченка, які мають вийти трьома томами, вийшов друком альбом-монографія В. Яцюка «Шевченко у світі фотографії» (2019) (який містить найповнішу колекцію прижиттєвих фотографій Кобзаря)⁷⁴. У структурі НТШ-А діє Центр демографічних і соціальних досліджень, в межах роботи якого його очільником Олегом Воловиною було підготовлено “Atlas of Ukrainians in the United States. Demographic and Socio-economic Characteristics” (2019). Товариство також прагне привертати увагу світової спільноти до проблем Голодомору 1932–1933 рр., тому за сприяння НТШ-А в 2007 р. з’явилася праця “Famine in Ukraine 1932–1933: Genocide by Other Means” (ред. Т. Гунчак та Р. Сербин). Про сприяння у висвітленні місця та значення України в світовій культурі свідчить поява в 2009 р. роботи “Contemporary Ukraine on the Cultural Map of Europe” (ред. Л. Залеська-Онишкевич та Марія Ревакович), а упродовж 2004–2011 рр. за фінансової підтримки НТШ-А були видані кілька випусків журналу перекладів українських художніх творів англійською мовою “Ukrainian Literature: A Journal of Translations”⁷⁵.

Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді (НТШ-К) постало 1949 р. в Торонто. Про його діяльність можна дізнатись з офіційного сайту Товариства⁷⁶, який є україномовним, але доступна рубрика з публікацією новин англійською мовою, також видається власний інформаційний вісник «Бюлетень Наукового товариства ім. Шевченка в Канаді». Функціонує власна сторінка в соціальній мережі “Facebook”⁷⁷. НТШ-К також фінансово підтримує видавничі проекти з української тематики (наприклад, в 2019 р. було профінансоване видання книги Джесики Зихович “Superfluous Women: Art, Feminism, Revolution in 21st Century

⁷⁴ Гринь Г. Звіт Президента НТШ-А на річних зборах 11 травня 2019 року. *Бюлетень Наукового товариства ім. Шевченка в Америці*. 2019. Ч. 47(63). С. 15.

⁷⁵ Кушнір Р., Фелонюк А. Наукове товариство... С. 78.

⁷⁶ Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді (Shevchenko Scientific Society of Canada): сайт. URL: <https://www.ntsh.ca/> (дата звернення: 20.10.2020).

⁷⁷ NTSh Canada: Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/pages/The-Shevchenko-Scientific-Society-of-Canada/1594608770752854> (last accessed: 24.10.2020).

Ukraine”⁷⁸), хоча їхні можливості в цьому плані є значно скромнішими, в порівнянні з НТШ-А. Регулярно з’являються дописи про діяльність цього наукового осередку в українських періодичних виданнях США та Канади, зокрема в газеті «Свобода» (Джерсі-Сіті, США) зазвичай можна віднайти відомості про річні збори та короткі звіти про виконану роботу. Товариство систематично влаштовує лекції, виголошення наукових доповідей, пов’язаних з питанням української історії, культури, сучасним становищем України, діяльністю української діаспори в Канаді. По-суті, саме такий формат роботи є провідним в його функціонуванні.

НТШ-К займається виданням «Західньоканадського збірника». У ньому постійно публікуються спогади/статті/джерельні матеріали представниками канадської української діаспори, українськими вченими закордоння та материковими дослідниками, співробітниками української дипломатичної служби.

Невід’ємною частиною українського наукового життя в Північній Америці є діяльність Української вільної академії наук, яка діє в США (заснована в 1950 р.) та Канаді (утворена в 1949 р.). На сучасному етапі їхня видавнича діяльність є відносно скромною, що пояснюється доволі слабкими фінансовими спроможностями. Тому важливо давати оцінку важливості цих організацій, розглядаючи їхню діяльність та її результативність з моменту їх постановня на американському континенті.

УВАН в США має власний сайт⁷⁹, на якому розміщується інформація про опубліковані видання (виходили українською та англійською мовою), наявні архівні колекції. Важливим є друкований орган Академії, який публікувався англійською мовою, “The Annals of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S.” («Аннали УВАН в США»). В межах цього видання публікувалися роботи відомих українських вчених, які мали велике значення для презентації української науки в світі (наприклад, “The Settlement of the Southern Ukraine

⁷⁸ Даревич Д. Слово Голови. *Бюлетень Наукового товариства ім. Шевченка в Канаді*. 2019. Ч. 18(22). С. 3.

⁷⁹ Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S. : website. URL: <https://uvan.org/> (last accessed: 10.11.2020).

(1750–1775)” Н. Полонської-Василенко (1955), “A Survey of Ukrainian Historiography” Д. Дорошенка (1957), “Ukrainian Historiography. 1917–1956” О. Оглоблина (1957), “D. Čyževs’kyj. A History of Ukrainian Literature. Second Edition with An Overview of the Twentieth Century by George S. N. Luckyj” (1997), “Jacob P. Hursky. Selected Works” (2000–2008), “Ukraine in the Twentieth and Twenty-First Centuries: The Unending Complexities of Survival” Т. Гунчака (2018) та ін.). Ця інституція докладає зусиль задля просування та популяризації українських студій в США через створення умов для наукової роботи вченим та студентам. Останніми роками подібного роду допомога надавалася представникам Колумбійського університету, університетам та дослідницьким центрам Великої Британії, Німеччини, Франції та Чехії⁸⁰. Крім того, УВАН в США є постійним організатором наукових лекцій та семінарів, виставок, заходів, спрямованих на відзначення пам’ятних дат та вшанування відомих діячів науки (наприклад, 110-річчя від дня народження Ю. Шевельова в 2018 р.)⁸¹.

УВАН в Канаді має власну бібліотеку та архівну колекції, друкує книжкові серії (“Slavistica”, “Onomastica”, “Ukrainica Canadiana” та ін.)⁸². До 60-річчя цієї установи було видано роботи (містять статті українською та англійською мовою, що дозволяє показати розвиток української науки на Заході для ширшого кола читачів): «До основ. Збірник статей у шістдесятиліття Української Вільної Академії Наук у Канаді: 1949–2009» (2012) та книгу Я. Розумного «Українська Вільна Академія Наук у Канаді: Продовження ідеї вільної науки» (2013)⁸³.

Координаційною надбудовою українських наукових установ у діаспорі була тривалий час Світова наукова рада при Світовому конгресі українців* (СНР

⁸⁰ Євтух В. Б. Українська вільна академія наук. *Енциклопедія історії України*. Київ : Наукова думка, 2019. Т. Україна – Українці. Кн. 2. С. 549.

⁸¹ Там само. С. 550.

⁸² 70 років тому у Канаді почала діяльність Українська Вільна Академія Наук. *Укрінформ*. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2658709-70-rokiv-tomu-u-kanadi-pocala-dialnist-ukrainska-vilna-akademia-nauk.html> (дата звернення: 27.10.2020).

⁸³ Полковський В. Здобутки УВАН (Української Вільної Академії Наук) у Канаді: огляд останніх книг/публікацій. *Західноканадський збірник / Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді*. Едмонтон ; Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. Т. XLVIII. Ч. 8. С. 277.

* Світовий конгрес українців (СКУ) – координаційна надбудова над українськими організаціями в діаспорі, заснована 1967 р. Спочатку носила назву *Світовий конгрес вільних українців (СКВУ)* (вид. – авт.), а у 1993 р. офіційна назва була замінена на ту, яка побутує нині.

СКУ). Вона була заснована в 1978 р. у Нью-Йорку. Її головне завдання полягало в координуванні українського наукового життя в діаспорі⁸⁴. Цілі та завдання діяльності Ради постійно уточнювалися за весь період її діяльності, про що свідчать тексти Правильників* 1978 р., 1998 р., 2001 р.⁸⁵. До постановня незалежної України однією з провідних функцій СНР можна виокремити завдання «протидіяти нищенню, русифікації і розгромові українського наукового життя і національної культури на Рідних Землях, і активно реагувати на фальшиві і тенденційні інтерпретації історії України в советських і західних наукових працях, а також у високошкільних підручниках...»⁸⁶.

СНР СКУ фінансово сприяла видавничій діяльності українських наукових установ у діаспорі та України, а також публікуванню матеріалів проведених наукових імпрез (міжнародних конгресів українців, міжнародних конгресів українських істориків, міжнародних наукових конференцій з проблем діаспорознавства). Крім участі в науковому житті України, СНР вела активну інформаційну діяльність, слідувала за культурним та політичним життям на Батьківщині. З приводу різних подій публікувалися звернення, протести тощо⁸⁷.

Крім діяльності українських наукових установ в діаспорі наукову дипломатію можна простежити й в роботі ненаукових об'єднань. Маємо на увазі Український конгресовий комітет Америки (УККА)⁸⁸, який у травні цього року відсвяткував своє 80-річчя. УККА має власний друкований орган – англomовний кварталник “Ukrainian Quarterly” (заснований у 1944 р. істориком та першим головою НТШ-А Миколою Чубатим). На сторінках видання в різний період публікувалися праці відомих українських закордонних дослідників, присвячені різним аспектам історії України та українознавства в цілому. Метою цього

⁸⁴ Винар Л. Історія Світової Наукової Ради при СКУ в документах: вступне слово. *Матеріали до історії Світової Наукової Ради при Світовому Конгресі Українців* / ред. Л. Винар, А. Атаманенко ; упоряд. А. Хеленюк. Кент ; Торонто ; Острог, 2009. С. 20.

* Правильник – Статут.

⁸⁵ Статути. *Матеріали до історії Світової Наукової Ради при Світовому Конгресі Українців* / ред. Л. Винар, А. Атаманенко ; упоряд. А. Хеленюк. Кент ; Торонто ; Острог, 2009. С. 74–80.

⁸⁶ Цит. за: Винар Л. Історія Світової Наукової Ради... С. 23.

⁸⁷ Атаманенко А., Хеленюк А. Матеріали Світової Наукової Ради як джерело до вивчення її історії: впровадження. *Матеріали до історії Світової Наукової Ради при Світовому Конгресі Українців* / ред. Л. Винар, А. Атаманенко ; упоряд. А. Хеленюк. Кент ; Торонто ; Острог, 2009. С. 32.

⁸⁸ Ukrainian Congress Committee of America : website. URL: <http://ucca.org/> (last accessed: 11.11.2020).

журналу є протидія впливам російської історіографічної традиції та російської інформаційної політики, що перекручують факти української історії.

Діяльність УККА направлена на інформування Америки та світу про українські проблеми. До 1991 р. за сприяння УККА постійно на рівні українських громад відзначався день проголошення самостійності України – 22 січня 1918 р. Після здобуття Україною незалежності розпочалося щорічне святкування 24 серпня. За даними, які були опубліковані в “Ukrainian Quarterly”, коли відзначалося 50-річчя проголошення самостійності України, то понад 80 сенаторів, конгресменів та губернаторів привітали українців⁸⁹.

УККА спрямовував свою діяльність на визнання Голодомору 1932–1933 рр. геноцидом. У 2006 р. ця організація очолювала Американський комітет з питань інформування про Голодомор-геноцид⁹⁰. У 2017 р. останній звертався до американського політикуму визнати Голодомор геноцидом. А вже у 2018 р. Конгрес США прийняв відповідну резолюцію про визнання геноцидом цієї трагедії українського народу. У 2015 р. УККА провів значну роботу (у співпраці із Комітетом США з питань українського Голодомору-геноциду та Посольством України в США), пов’язану з відкриттям Меморіалу жертвам українського Голодомору-геноциду 1932–1933 років у Вашингтоні⁹¹.

УККА сприяє поширенню відомостей про Україну в американських засобах масової інформації. Свідченням успішності інформаційної діяльності цього об’єднання є те, що в 2019 р. в Конгресі США було проведено нараду, присвячену аналізу подій Революції Гідності в Україні (2014 р.), а в 2020 р. – конференцію, присвячену українським військовим, які в умовах російської збройної агресії проти України боронять свою державу⁹².

Аби ламати помилкові уявлення, які існують про Україну та українців УККА постійно займається організацією різноманітних круглих столів,

⁸⁹ Лозинський А. До 80-річчя формування українського представництва у США. С. 2. URL: http://ucca.org/80years/?doing_wp_cron=1606257126.1973710060119628906250 (дата звернення: 03.11.2020).

⁹⁰ Там само. С. 3.

⁹¹ Там само.

⁹² Там само. С. 19.

семінарів, форумів, підготовкою відеоматеріалів тощо⁹³. Одним із важливих векторів діяльності є налагодження комунікації між Україною та українською американською спільнотою.

У контексті розгляду нашої теми варто згадати й про діяльність Українсько-американської асоціації університетських професорів (УААУП). Це ненаукове (професійне) об'єднання було засноване 2 вересня 1961 р. в Пармі (штат Огайо, США). УААУП була створена за ініціативи викладачів-українців американських університетів Мирона (Мирослава) Мельника (Кентський університет), Михайла Папа (Університет ім. Джона Керролла), Любомира Винара (Кейський інститут технології)⁹⁴. Цілями Асоціації, які були сформульовані з моменту її створення, було визначено: 1. сприяння науковим дослідженням з історії, політики та культури Східної Європи, особливо України; 2. допомога українцям в проведенні наукової діяльності та працевлаштуванні в американських університетах⁹⁵. Вони були прописані також і в Статуті організації. Відомості про роботу Асоціації поширювалися через її друковані органи – «Професорські вісті» та «Бюлетень УААУП» (виходив українською та англійською мовами). На їхніх сторінках також подавалася інформація про конференції, конгреси з українознавства, висловлювалися заклики до співпраці та підтримки українських вчених, висвітлювалися процеси розвитку освіти й науки в Україні (наприклад, Асоціацією було високо оцінено відкриття в Національному університеті «Острозька академія» кафедри історії української діаспори)⁹⁶.

Щодо наукової дипломатії в діяльності цього об'єднання, то вона простежується в: 1. співпраці з дослідниками та науковими установами України,

⁹³ Ukrainian Congress Committee of America. Annual Report, 2019. P. 9, 12.

⁹⁴ Гумецька А. Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів (Історичний огляд). *Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів. Статті і матеріали* / ред. А. Гумецька ; Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів, Національний університет «Острозька академія», Інститут досліджень української діаспори. Нью-Йорк ; Торонто ; Острог, 2008. С. 30.

⁹⁵ Там само.

⁹⁶ Бюлетень УААУП. Грудень 2006. *Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів. Статті і матеріали* / ред. А. Гумецька ; Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів, Національний університет «Острозька академія», Інститут досліджень української діаспори. Нью-Йорк ; Торонто ; Острог, 2008. С. 339–340.

яка сприяє виведенню останніх на міжнародний рівень; 2. самостійній організації та сприянні в організації у співпраці з іншими науковими установами та міжнародними організаціями виступів, дискусій, форумів та конференцій тощо, спрямованих на поширення знань про Україну (УААУП фінансово підтримувала проведення міжнародних конгресів українців та направляла своїх представників робити там виступи; також фінансова допомога надавалась для проведення I Міжнародного конгресу українських істориків (Чернівці, 2000) та виданню матеріалів по його проведенню тощо); 3. підтримці науковців (в т.ч. з України) у виданні досліджень на українознавчу тематику (наприклад, у 2003 р. було надано допомогу у виданні англійського перекладу книги С. Кульчицького «Державотворення в незалежній Україні»⁹⁷ та ін.). УААУП профінансувала більше 30 проєктів науково-організаційного та наукового-видавничого характеру, майже половина яких – англійською мовою⁹⁸.

Результатом співпраці Інституту досліджень української діаспори Національного університету «Острозька академія» та УААУП стало видання присвячене 45-літтю існування останньої (Нью-Йорк; Торонто; Острог, 2008)⁹⁹. Воно містить відомості про членів Асоціації, опубліковані матеріали її друкованих органів та архівні документи (звіти, протоколи, листування, статuti). Ця книга є цінним джерелом для розгляду реалізації наукової дипломатії Асоціації в плані поширення знань про Україну та сприяння розвитку українознавства в закладах вищої освіти Північної Америки, а також сама є об'єктом її здійснення, адже, підготовлена спільними зусиллями українських науковців закордоння та материкових дослідників, вона стала містком для налагодження двосторонніх стосунків й подальшого висвітлення такої роботи між Україною та діаспорою в наукових та інформаційних вісниках Північної Америки.

⁹⁷ Гумецька А. Українсько-Американська Асоціація... С. 35.

⁹⁸ Атаманенко А. Є., Хеленюк А. А. Українсько-американська асоціація університетських професорів (УААУП). *Енциклопедія історії України*. Київ : Наукова думка, 2019. Т. Україна–Українці. Кн. 2. С. 797.

⁹⁹ Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів. Статті і матеріали / ред. А. Гумецька ; Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів, Національний університет «Острозька академія», Інститут досліджень української діаспори. Нью-Йорк ; Торонто ; Острог, 2008. 355 с.

УААУП відстоювала українські інтереси та прагнула всіляко підкреслювати важливу роль українців в історії. Наприклад, у 1995 р. президент Асоціації І. Каменецький вислав до президента США Б. Клінтона листа. У ньому йшлося про те, що американський президент має намір привітати російський народ 9 травня з нагоди відзначення завершення Другої світової війни, але І. Каменецький зауважував, що жодна з європейських держав не зазнала стількох збитків та людських жертв, як Україна, тому це варто пам'ятати і не забувати. У своєму листі він також дав пораду для Б. Клінтона згадати про Українську повстанську армію, Польську Армію Крайову, Фронт Литовської Боротьби¹⁰⁰. Очільник УААУП отримав листа-відповідь від американського високопосадовця, в якому останній писав, що США підтримує незалежність України та вів мову про важливість для України увійти до європейської спільноти¹⁰¹. Також надсилалися звернення Асоціації до ще одного президента США Дж. Буша-молодшого, в яких був заклик засудити фальсифікацію президентських виборів в Україні в 2004 році¹⁰².

Отже, наукову дипломатію можна простежити в діяльності як українських наукових еміграційних інституцій, так і в роботі ненаукових, професійних об'єднань. Українські наукові установи Північної Америки поширюють відомості про Україну завдяки власним друкованим періодичним органам (серед яких лише УІТ має фаховий науковий журнал, присвячений історії України та українознавству).

Важливою є робота у видавничому напрямку. Опубліковані праці українською або англійською мовою не лише допомагають утверджувати українознавство як важливу складову гуманітарних наук в західному світі, а й по-суті є безпосередніми суб'єктами наукової дипломатії тому, що вони доступні для іноземних читачів (особливо роботи іноземними мовами) та висвітлюють

¹⁰⁰ Гумецька А. Українсько-Американська Асоціація... С. 33.

¹⁰¹ Там само. С. 33–34.

¹⁰² Там само. С. 35.

різні сторони наукової діяльності українських громад в США/Канаді та відомості про Україну.

2.2. Організація міжнародних наукових форумів та співпраця із ученими та науковими установами України

Українські наукові еміграційні установи сприяли проведенню міжнародних наукових форумів з проблем історії України та українознавства в цілому. Доволі часто такі заходи ставали результатом симбіозу зусиль низки українських інституцій та проводилися за сприяння СНР СКУ.

Крім того, практично кожна з розглянутих нами вище інституцій виступала ініціатором та проводила власні міжнародні конференції. Українські наукові осередки Північної Америки допомагали українським материковим вченим та дослідницьким структурам в організації їхнього наукового життя. Якщо окреслити конкретні напрямки співпраці з Україною (в них проявляється одна з форм наукової дипломатії діаспори, коли остання сприяє виходу дослідників із країни свого походження на міжнародний рівень), то вони виглядатимуть наступним чином:

1. сприяння в членстві українських вчених в еміграційних наукових інституціях;
2. сприяння (в т.ч. фінансове) у організації наукових конференцій, круглих столів, лекцій, доповідей;
3. допомога у виданні монографій, збірників наукових праць та джерельних матеріалів;
4. надання грантів та стипендій для проведення українознавчих досліджень;
5. сприяння у використанні матеріалів книжкових та архівних колекцій україністики, що зберігаються в університетах США та Канади;

6. сприяння в розбудові наукових установ та дослідницьких центрів при університетах України;
7. укладання двосторонніх договорів/меморандумів про співпрацю.

УІТ сприяло появі своїх осередків в Україні (з поч. 1990-х рр. вони виникли у Львові, Києві, Дрогобичі, Острозі, Чернівцях, Луцьку, Одесі, Кам'янці-Подільському)¹⁰³. Налагоджена співпраця з різними інститутами Національної академії наук України. Упродовж багатьох років Товариство підтримує та сприяє розбудові діяльності Інституту досліджень української діаспори, що діє при Національному університеті «Острозька академія» з 2002 р.¹⁰⁴. Ідея його створення належала голові УІТ Л. Винареві¹⁰⁵. У 2006 р. за його особистого сприяння та підтримки Товариства в Острозькій академії було відкрито кафедру історії української діаспори (див. Додаток 1). Професора Л. Винара було обрано її Почесним завідувачем¹⁰⁶. Українське історичне товариство є постійним співорганізатором традиційної міжнародної наукової конференції, яка проводиться Інститутом практично щодва роки, «Українська діаспора: проблеми дослідження»¹⁰⁷ (див. Додаток 2). Результатом роботи цього наукового форуму, за підтримки УІТ (в різні роки також ще СНР СКУ, УААУП), є вихід спеціальних чисел «Наукових записок Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»». Товариство також сприяє появі наукових видань, які готуються колективом Інституту.

УІТ було започатковано проведення міжнародних конгресів українських істориків (див. Додатки 3–5), у яких постійно беруть участь не лише представники наукової еліти України, а іноземних держав (українські наукові інституції Північної Америки, наприклад СНР СКУ, Історична комісія УВАН,

¹⁰³ Атаманенко А. С. Українське історичне товариство. *Енциклопедія...* С. 698.

¹⁰⁴ Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара : офіційний сайт. URL: <https://idud.oa.edu.ua/> (дата звернення: 29.10.2020).

¹⁰⁵ Атаманенко А. Науково-дослідний центр «Інститут досліджень української діаспори». *Острозька академія: історія та сучасність культурно-освітнього осередку* : енциклопедичне видання / за ред. І. Пасічника, П. Кралока, Д. Шевчука та ін. Вид. 3-тє, доп. і переробл. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2019. С. 691.

¹⁰⁶ Там само.

¹⁰⁷ Мартинюк Н. Діаспорознавство в дипломатії. *Український дім* : освітньо-пізнавальний часопис про Україну та українців діаспори. 2020. Ч. 5(103). С. 2.

УААУП та ін.; науковці неукраїнського походження; офіційні мови конгресу – українська та англійська). На них відбувається діалог між різними поколіннями істориків України та Заходу щодо центральних питань української історіографії¹⁰⁸. На сьогодні таких форумів відбулося три: 1. м. Чернівці (2000 р.; понад 350 учасників з різних країн), 2. м. Кам'янець-Подільський (2003 р.; близько 500 учасників), 3. м. Луцьк (2006 р.; близько 400 учасників). Результатом проведення кожної з цих наукових імпрез було видання збірника матеріалів за співпраці УІТ та СНР СКУ. Такі заходи сприяють підвищенню рівня української історичної науки в світі. В першу чергу, інтерес в такому зростанні має бути в державі, але питання розвитку науки в Україні, на жаль, поки що перебувають на периферії у діяльності урядових високопосадовців та інших політиків. Тому сприяння наукових установ в діаспорі допомагає Українській державі розвиватися й розповідати про себе в світі. В цьому і простежується вияв наукової дипломатії, що здійснюється закордонним українством. Крім того, міжнародні конгреси українських істориків ставали майданчиком привернення уваги українського політикуму до проблем розвитку національної історії, діяльності вчених, формування історичної пам'яті про Україну.

Важливу роль відіграло проведення міжнародних конгресів українців, які традиційно кожні 3 роки проводяться Міжнародною асоціацією українців (МАУ), починаючи з 1989 р. До їхньої роботи долучалися провідні українські вчені Північної Америки, серед яких Л. Винар, Г. Грабович, Я. Пеленський, С. Плохій, О. Прицак, Ю. Шевельов, І. Шевченко, Р. Шпорлюк та ін. – США; З. Когут, Ф. Сисин та ін. – Канада; українські дослідники з інших держав: А. Жуковський (Франція), М. Павлишин (Австралія) та ін. Важливо, що учасниками були й іноземні науковці, котрі займалися вивченням історії України та українознавством: П. Бест (США), Д. Бовуа (Франція), А. Каппелер

¹⁰⁸ Звіт з діяльності Світової Наукової Ради при СКУ (листопад 2005 – березень 2006). *Матеріали до історії Світової Наукової Ради при Світовому Конгресі Українців* / ред. Л. Винар, А. Атаманенко ; упоряд. А. Хеленюк. Кент ; Торонто ; Острог, 2009. С. 194.

(Німеччина), Дж. Мейс (США), Р. Піккіо (Італія), В. Рагойша (Білорусь), К. Шенке (Німеччина) та ін.¹⁰⁹. Україну представляли І. Гирич, І. Жалоба, М. Жулинський, Я. Ісаєвич, Л. Костенко, М. Магунь, Н. Яковенко та ін.

Завдяки міжнародним конгресам українців українська наука дедалі більше інтегрувалася в світову. Обговорення питань українознавства в масштабах таких подій викликало новий інтерес до його вивчення, зокрема й серед дослідників неукраїнського походження. Тобто, наука допомагала репрезентувати історію та культуру України на міжнародній арені, тим самим впливаючи на формування її іміджу та бачення в світі як держави з тривалою історичною традицією, яка в різні епохи відігравала важливу роль в історії та міжнародних відносинах. Саме тому очевидним було те, що української наукові установи в діаспорі, які до постання незалежної України зробили багато задля підтримки та популяризації вивчення української тематики, не стояли осторонь й цього важливого форуму. Фінансово підтримували ці наукові заходи й надсилали представників своїх об'єднань для доповідей УІТ, НТШ-А, УВАН в США, УААУП. СНР СКУ допомогла організувати IV міжнародний конгрес українців (1999 р., м. Одеса), видати збірник доповідей за його результатами, а також надала фінансову підтримку учасникам з України, які не мали можливості покрити кошти перебування на конгресі (тобто, материкові дослідники входили в світовий науковий простір; подібному б мала б сприяти держава, але саме завдяки небайдужості діаспори до розвитку своєї рідної землі українські студії впевнено розвивалися). Надалі Рада сприяла проведенню V міжнародного конгресу українців (2005 р., м. Чернівці).

За співпраці УВАН в Канаді, НТШ-К, Канадського інституту українських студій при Альбертському університеті, Центру українсько-канадських студій Манітобського університету та Центру канадознавства, факультету романогерманських мов Національного університету «Острозька академія» організовувалися симпозиуми з канадознавства (див. Додаток 6), де зокрема

¹⁰⁹ Ісаєвич Я. Д. Міжнародна асоціація українців... С. 700–704.

розглядалися проблеми українсько-канадських взаємин в площині історії, економіки, культури тощо. Станом на сьогодні таких заходів відбулося 3 (у 2011, 2015 та 2017 рр.)¹¹⁰. У них брали участь українські та канадські науковці. До проведення цього заходу також долучалися представники дипломатичного корпусу: радник Посольства Канади в Україні Л. Блавацька (в 2011 р.), Надзвичайний і Повноважний Посол Канади в Україні Р. Ващук (в 2015 р.). Наукова імпреза сприяла покращенню українсько-канадського діалогу.

Варто зробити деякі зауваги щодо теперішнього стану функціонування українських еміграційних наукових інституцій Північної Америки. Продовжують діяти та розвиватися усі з розглянутих нами вище наукових об'єднань, за винятком Світової наукової ради при СКУ. За часів, коли її очолював Л. Винар, вона зарекомендувала себе потужною науковою надбудовою українських організацій в діаспорі, котра зробила значний поступ в розвитку української науки та в популяризації України, обстоюванні її інтересів. Наступним головою СНР став Володимир Зарицький. Однак, мусимо констатувати той факт, що її діяльність вже не сягала тих масштабів, що в попередні роки. Було проведено лише кілька значимих заходів (наприклад, у 2017 р. відбулася конференція, присвячена 50-літтю СКУ, яку координував В. Зарицький; там розглядалися подальші перспективи та вектори роботи СКУ; до заходу долучилися Постійний представник України в ООН В. Єльченко, очільник СБУ України В. Грицак, Посол України в США В. Чалий та ін.)¹¹¹. Організовані події переважно більше стосувалися діяльності СКУ та українських громад в світі, наукова співпраця з Україною втратила свої колишні масштаби. Проте, проводилися публічні брифінги, спрямовані на обговорення

¹¹⁰ Центр канадознавства Національного університету «Острозька академія». URL: https://www.oa.edu.ua/ua/etc/canada_ua (дата звернення: 22.11.2020).; Леськів Д. В Острозькій академії відбувся симпозіум з канадознавства. 2017. URL: <https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2017/02-10-02> (дата звернення: 20.11.2020).

¹¹¹ Конференція в Нью-Йорку розглянула досягнення СКУ та української діаспори. 2017. URL: <https://svoboda-news.com/svwp/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2-%D0%BD%D1%8E-%D0%B9%D0%BE%D1%80%D0%BA%D1%83-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D1%81/> (дата звернення: 20.10.2020).

актуальних проблем в Україні; голова СНР та президент СКУ долучалися до заходів Атлантичної ради США щодо розгляду питань України¹¹².

На жаль, станом на сьогодні Наукова рада при СКУ занепала. Про її роботу останні два роки майже нічого не йдеться, на офіційному сайті СКУ¹¹³ та його Річному звіті за 2020 р. інформація про неї відсутня.

Позитивним є те, що Світовий конгрес українців продовжує сприяти інформуванню світу про події в Україні, залучаючи ресурси науки (хоча вже без існування надійного форпосту у вигляді СНР, що відповідала за цю ділянку роботи). На підтвердження цієї думки наведемо кілька прикладів:

1. у липні 2020 р. СКУ закликав свою мережу підписувати петицію про внесення терміну «Голодомор» до провідних англomовних словників¹¹⁴;
2. продовжено інформаційну підтримку проєкту «Марія» канадської художниці українського походження Лесі Марущак, метою якого є висвітлення історії Голодомору очима свідків (він реалізовується завдяки проведенню лекцій, підготовці фільмів, організації виставок, створенню інсталяцій і текстильних скульптур тощо)¹¹⁵;
3. проведення спільних акцій до пам'ятних дат української історії (спільно з Українським інститутом української пам'яті та МЗС України)¹¹⁶;
4. створення та функціонування Міжнародної ради СКУ (розпочала діяти з червня 2020 р.), до роботи в якій залучені провідні експерти з питань міжнародної політики, очільник – Посол Канади в Україні (2014–2019 рр.) Роман Ващук¹¹⁷. Її мета – підтримка євроінтеграційних, миротворчих процесів в Україні та її демократизація.

¹¹² Президент СКУ взяв участь у заходах Атлантичної ради в Нью-Йорку. 2018. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/novini/prezydent-sku-vzyav-uchast-u-zahodah-atlantychnoyi-rady-v-nyu-jorku/?lang=uk> (дата звернення: 21.10.2020).

¹¹³ Світовий Конгрес українців : сайт. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/?lang=uk> (дата звернення: 21.10.2020).

¹¹⁴ Річний звіт Світового Конгресу українців. 2020. С. 12. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/wp-content/uploads/2020/11/uwc-2020-annual-report-20-pages-links.pdf> (дата звернення: 25.11.2020).

¹¹⁵ Там само.

¹¹⁶ Там само. С. 13.

¹¹⁷ Там само. С. 8.

Отже, еміграційні наукові інституції налагодили тісні взаємні контакти із вченими та науковими установами України. Спільними зусиллями вони проводять та долучаються до організації міжнародних конгресів, конференцій тощо, де обговорюються актуальні питання історії України та українознавства. У подібного роду наукових заходах також беруть учасники неукраїнського походження, представники дипломатичного корпусу. Таким чином, міжнародна наукова співпраця сприяє розвитку української науки, інформуванню світу про Україну.

Висновки до розділу 2

На теренах Північної Америки розгорнула діяльність низка українських еміграційних наукових інституцій. В їхній роботі ми простежуємо вияви наукової дипломатії, як в добу після відновлення незалежності України, так і до неї.

Практично кожен осередок наукового життя має власні друковані органи, через які відбувається поширення знань про Україну. Українські науковці закордоння активно публікують іноземними мовами (переважно англійською) результати своєї наукової творчості з української тематики. Це безумовно сприяє закріпленню українознавства як одного з наукових напрямків у західному світі. УІТ має єдине в українській діаспорі фахове видання – міжнародний науковий журнал з історії України та українознавства «Український історик», який виходить друком українською мовою, що сприяє збереженню мови серед українського середовища США та Канади, а також її утвердженню як мови науки.

Існує кілька напрямків співпраці з вченими та науковими установами в Україні. Один з найважливіших – сприяння в організації наукових заходів та залучення українських материкових колег до роботи міжнародних форумів.

РОЗДІЛ 3. НАУКОВА ДИПЛОМАТІЯ В РАМКАХ УКРАЇНОЗНАВСТВА

3.1. Діяльність у славістичних та інших міжнародних організаціях

Крім діяльності в межах власних наукових інституцій, вчені українського походження Північної Америки долучаються до роботи в різного роду американських, канадських та міжнародних організаціях, де мають змогу презентувати результати своїх наукових досліджень й популяризувати україністику.

Українські північноамериканські дослідники брали участь в міжнародних конгресах істориків, які традиційно кожні п'ять років організовує Міжнародний комітет історичних наук (МКІН)¹¹⁸. Під час їхнього проведення для них випадала змога порушувати проблеми українознавства.

Відзначимо, що вони були учасниками цих всесвітніх з'їздів істориків як до проголошення незалежності України, так і після. Проте, варто врахувати, що під тиском Радянського Союзу вчені, які представляли українські еміграційні наукові інституції не могли бути учасниками цих конгресів. Але все ж їм вдавалося брати участь у них як працівникам північноамериканських університетів або в статусі представників американських/канадських історичних асоціацій чи славістичних організацій. У нашій роботі ми будемо розглядати участь в цих міжнародних форумах науковців-представників української діаспори Північної Америки після 1991 р., залишаючи поза увагою попередні конгреси.

У 1995 р. упродовж 27 серпня – 3 вересня в Монреалі (Канада) проходив 18 Міжнародний історичний конгрес. Серед українських вчених закордоння там були представники Канадського інституту українських студій З. Когут,

¹¹⁸ International Committee of Historical Sciences : website. URL: <http://www.cish.org/index.php/en/> (last accessed: 18.10.2020).

С. Плохій та Ф. Сисин, а Україну представляли Я. Ісаєвич та О. Пріцак¹¹⁹ (останній повернувся до України із США, де жив і працював багато років). Важливо відзначити, що напередодні цієї наукової імпрези Український національний комітет був прийнятий до МКІН. Ф. Сисин зауважував, що це було першим кроком, що засвідчував повернення України до міжнародної історичної наукової спільноти. Він же наголошував на необхідності того, що український уряд має підтримувати національний комітет істориків, бо світ вчених – не місце, де Україна має залишатися terra incognita¹²⁰. Можемо зробити висновок, що українські зарубіжні дослідники виступали за входження незалежної України до світової наукової орбіти.

Згадані вище українські закордонні науковці були учасниками й наступного, 19-го конгресу, який відбувався в Осло (Норвегія) з 6 по 13 серпня 2000 р. Вони взяли участь в роботі круглого столу, присвяченого питанням порівняльної ролі шляхетського стану в різних країнах¹²¹. На 20-му конгресі (Сідней (Австралія), 3–9 липня 2005 р.), С. Плохій головував на засіданні «Релігія та публічна сфера»¹²².

Українознавчі дослідження проводилися та продовжують проводитися в славістичних об'єднаннях. Насамперед йдеться про Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies (ASEEES)¹²³, Association for the Study of Nationalities (ASN)¹²⁴, Canada's Scholarly Association for Slavic and Central and East European Studies, the International Association of Ukrainian Studies (IAUS; укр. – Міжнародна асоціація українців, МАУ)¹²⁵, the International Council for Central

¹¹⁹ Ісаєвич Я. Міжнародні конгреси істориків і обговорення на них проблем українознавства та участь в них учених з України. С. 20. URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?downloadid=61> (дата звернення: 24.10.2020).

¹²⁰ Sysyn F. International congresses in Scandinavia reveal trends in academia. Conclusions. *The Ukrainian Weekly*. 2009. № 39. Vol. LXVIII. URL: <http://www.ukrweekly.com/old/archive/2000/390008.shtml> (last accessed: 19.10.2020).

¹²¹ Ісаєвич Я. Міжнародні конгреси істориків і обговорення... С. 22.

¹²² Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. *Енциклопедія...* С. 725.

¹²³ Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies : website. URL: <https://www.aseees.org/> (last accessed: 21.10.2020).

¹²⁴ Association for the Study of Nationalities : website. URL: <https://nationalities.org/> (last accessed: 21.10.2020).

¹²⁵ International Association of Ukrainian Studies (IAUS) : website. URL: <https://uia.org/s/or/en/1100040662> (last accessed: 21.10.2020).

and East European Studies (ICCEES)¹²⁶, Canadian Association of Slavists (CAS)¹²⁷. Вивчення української тематики відбувається й межах функціонування Американської історичної асоціації (American Historical Association, АНА)¹²⁸ та Канадської історичної асоціації (Canadian Historical Association, ЧНА)¹²⁹.

Майже усі з перелічених славістичних організацій, а також професійних об'єднань істориків мають власні друковані періодичні органи. ASEES видає провідний журнал у галузі славістики “Slavic Review”, а також має свій власний інформаційний бюлетень “Newsnet”; ASN – “Nationalities Papers” (мультидисциплінарний науковий журнал, який публікує наукові статті теоретичного та емпіричного характеру, огляди з проблем міграції, діаспор, етнічних конфліктів в Центральній, Південній, Східній Європі, Україні, Росії та Кавказі); CAS – “Canadian Slavonic Papers/Revue canadienne des slavistes” (виходить англійською та французькою мовами) та інформаційний вісник “Newsletter”; АНА – “The American Historical Review”; ЧНА – “The Journal of the Canadian Historical Association” та інформаційний вісник “Historians’ Corner”.

Частина зі згаданих організацій займається виданням монографій та наукових збірників. Публікації з українознавчої проблематики здійснюються українською, англійською, а також іншими мовами. Це безумовно сприяє покращенню ознайомлення з ними іноземного читача (важливість англійських публікацій підкреслював у своєму есе канадський філолог Ю. Луцький)¹³⁰. Однозначно, що діяльність українських дослідників в неукраїнських наукових установах популяризує українську науку в світі.

Окремі з українських еміграційних наукових інституцій є членами перелічених вище організацій та об'єднань як колективний член (наприклад, УІТ є членом АНА; НТШ-А має членство та гарні контакти з ASEES, ASN тощо).

¹²⁶ International Council for Central and East European Studies : website. URL: <http://iccees.org/> (last accessed: 25.10.2020).

¹²⁷ Canadian Association of Slavists : website. URL: <https://slavists.ca/> (last accessed: 25.10.2020).

¹²⁸ American Historical Association : website. URL: <https://www.historians.org/> (last accessed: 25.10.2020).

¹²⁹ Canadian Historical Association : website. URL: <https://cha-shc.ca/> (last accessed: 25.10.2020).

¹³⁰ Атаманенко А. Українська історична наука в Канаді... С. 98–99.

Американська асоціація українських студій (The American Association for Ukrainian Studies, AAUS)¹³¹ була заснована в 1989 р. як американська філія Міжнародної асоціації українців. Ініціаторами її створення були відомий український та американський літературознавець Григорій Грабович та Український науковий інститут Гарвардського університету. До складу AAUS входять вчені та студенти зі США та Канади (українського та неукраїнського походження), а також представники з країн Європи та України.

Крім того, ця організація також є американською філією ASEES та ASN. Її метою є поширення знань про Україну та популяризація українознавства, підтримка власних членів для проведення досліджень на українську тематику. AAUS щороку присуджує премії за найкращу книгу/статтю з української історії, культури, літератури, політики, а також надає стипендії для проведення українознавчих досліджень, сприяє участі американських та канадських українців в конгресах МАУ. Крім того, присуджується відзнака за найкращий переклад книг з української мови на англійську. З 1990 р. має власне друковане видання – “The AUUS Visnyk”¹³². На його сторінках подаються відомості про науково-організаційну та видавничу діяльність українознавчих осередків, що діють в Північній Америці та публікацію наукових праць з української тематики вченими українського та неукраїнського походження, котрі є членами AUUS.

Отже, українські науковці Північної Америки активно долучаються до роботи міжнародних історичних конгресів, славістичних організацій, де популяризують дослідження на українську проблематику й поширюють відомості про Україну. Тим самим українознавство дедалі більше інтегрується в світову науку.

¹³¹ American Association for Ukrainian Studies : website. URL: <https://ukrainianstudies.org/> (last accessed: 25.10.2020).

¹³² Visnyk, American Association for Ukrainian Studies. URL: <https://ukrainianstudies.org/visnyk/> (last accessed: 25.10.2020).

3.2. Осередки українознавства в закладах вищої освіти Північної Америки як репрезентанти наукової дипломатії

У структурі низки закладів вищої освіти Північної Америки функціонують освітні, освітньо-наукові осередки/програми, пов'язані з україністикою, діяльність яких різняться своєю успішністю та масштабністю:

1. США: Український науковий інститут Гарвардського університету¹³³ (Кембридж), Програма українознавства в Інституті Гарімана Колумбійського університету¹³⁴ (Нью-Йорк), Програма українознавства в Мічиганському університеті¹³⁵ (Енн-Арбор), Українські студії в Університеті Індіани¹³⁶ (Блумінгтон).
2. Канада: Канадський інститут українських студій Альбертського університету¹³⁷ (Едмонтон), Кафедра українознавства* Оттавського університету¹³⁸ (Оттава), Прерійний центр вивчення української спадщини Саскачеванського університету¹³⁹ (Саскатун), Центр українсько-канадських студій Манітобського університету¹⁴⁰ (Вінніпег), Українознавство в Торонтському університеті¹⁴¹ (Торонто).

¹³³ Ukrainian Research Institute Harvard University : website. URL: <https://huri.harvard.edu/> (last accessed: 20.10.2020).; Ukrainian Research Institute, Harvard University : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/hurifib> (last accessed: 20.10.2020).

¹³⁴ Ukrainian Studies Program, Columbia University in the City of New York : webpage. URL: <https://harriman.columbia.edu/programs/ukrainian-studies-program> (last accessed: 20.10.2020).

¹³⁵ Ukrainian Program, University of Michigan. URL: <https://lsa.umich.edu/slavic/undergraduate-students/majors---minors/ukrainian.html> (last accessed: 20.10.2020).

¹³⁶ Ukrainian Studies Organization at Indiana University : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/ukrso/> (last accessed: 20.10.2020).

¹³⁷ Canadian Institute for the Ukrainian Studies University of Alberta : webpage. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/index.html> (last accessed: 20.10.2020).; Canadian Institute of Ukrainian Studies : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/canadian.institute.of.ukrainian.studies> (last accessed: 20.10.2020).

* в деяких україномовних джерелах також можна зустріти замість «Кафедра українознавства...» – «Кафедра українських студій Оттавського університету» (англ. – Chair of Ukrainian Studies University of Ottawa).

¹³⁸ Chair of Ukrainian Studies University of Ottawa : webpage. URL: <https://socialsciences.uottawa.ca/ukraine/> (last accessed: 20.10.2020).

¹³⁹ The Prairie Centre for the Study of Ukrainian Heritage (PCUH) : website. URL: <https://pcuh.stmcollege.ca/> (last accessed: 20.10.2020).; Prairie Centre for the Study of Ukrainian Heritage : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/Prairie-Centre-for-the-Study-of-Ukrainian-Heritage-183617718374455/> (last accessed: 19.10.2020).

¹⁴⁰ Center for Ukrainian Canadian Studies, University of Manitoba. URL: http://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/ukrainian_canadian_studies/ (last accessed: 20.10.2020).

¹⁴¹ Ukrainian Studies at the University of Toronto. URL: <https://tarnawsky.artsci.utoronto.ca/courses/> (last accessed: 20.10.2020).

Розглянемо діяльність окремих з перелічених вище українознавчих осередків задля виявлення їхнього внеску в реалізацію наукової дипломатії. Варто зазначити, що при кількох північноамериканських університетах існують потужні книгозбірні та архівні колекції україністики. Безперечно, що українські архіви та бібліотеки – невід’ємна складова науки. Вони є джерелом для проведення українознавчих досліджень для широкого кола науковців, в т.ч. неукраїнського походження. Тому в нашій роботі цей аспект ми також беремо до уваги.

Відразу зауважимо, що серед наведеного переліку відсутня українознавча програма, яка тривалий час діяла при Університеті Іллінойсу в Урбана-Шампейн (США). При цьому ж закладі вищої освіти існує досить багата бібліотека україністики. На жаль, після смерті натхненника розвитку українських студій проф. Дмитра Штогрин (1923–2019 рр.) згадана вище програма припинила діяльність. Проте, варто віддати їй належне в розвитку української науки за кордоном.

Ідея розвитку цього осередку українознавства теж не була випадковою. В одному зі своїх інтерв’ю проф. Д. Штогрин зазначав, що Україну вважали частиною Росії, а коли він заявляв про себе, як про українця, йому заперечували цю думку й твердили, що він росіянин¹⁴². Таким чином, стереотипні уявлення та міфологеми розвіювалися саме завдяки розгортанню української науково-дослідної програми. У 1985 р. постала Фундація розбудови українських студій в Іллінойському університеті, яка була покликана реалізовувати українознавчу програму, що була розроблена роком раніше (1984 р.). У рамках розвитку українознавчих студій традиційно проводилися конференції, до яких за весь період їх організації долучилися вчені українського та неукраїнського походження близько з 30 держав¹⁴³. У наукових імпрезах за 25 років взяли участь понад 3 тис. осіб, було виголошено понад 1255 доповідей (в т.ч. українською

¹⁴² Романчук О. Дмитро Штогрин: «Моєю мрією було створення кафедри українознавства в Іллінойському університеті». *Універсум*. 2006. URL: <http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2006/3/shtoh.html> (дата звернення: 19.10.2020).

¹⁴³ Там само.

мовою – 918, англійською та ін. – 341)¹⁴⁴. У ході конференцій порушувалися актуальні питання української еміграції, проблематика Голодомору 1932–1933 рр., Чорнобильської катастрофи 1986 р., присвоєння українських здобутків та імен видатних діячів російською історіографічною традицією тощо¹⁴⁵.

У Колумбійському університеті зберігається доволі багата книжкова колекція україніки. При закладі вищої освіти розвиваються українські студії (викладаються українська мова та курси, пов'язані з історією українців в Америці, зовнішньою політикою України та її місцем у світовій структурі тощо)¹⁴⁶, організовуються конференції з української тематики, налагоджуються академічні обміни із залученням дослідників з України). Активно популяризується українська література, зокрема, було видано англійськомовну антологію творів української літератури «Біла крейда днів» (2018 р.)¹⁴⁷. Це видання сприяє інформуванню світу, в першу чергу американців, про розмаїття українського літературного слова й самобутність України.

Кафедра українознавства Оттавського університету за підтримки Фондації ім. Даниліва системно проводить дослідницький семінар, присвячений питанням сучасного розвитку України в різних сферах (економіка, політика, суспільне життя тощо). Крім того, традиційною є організація Літньої школи, присвяченої вивченню пострадянського простору. Захід проводиться в різних містах України за підтримки Фондації ім. Даниліва та сприяє міжнародному науковому спілкуванню. У різні роки ця подія організовувалася у співпраці із Посольством Франції в Україні й низкою провідних українських університетів¹⁴⁸.

¹⁴⁴ Краснодемська І. Розвиток українознавчих досліджень у США та Канаді... С. 111.

¹⁴⁵ Там само.; Розумний Я. Чвертьсторіччя міжнародних конференцій з української проблематики в Іллінойському університеті в Урбана-Шампейні: 1982–2006. *Універсум*. 2006. URL: <http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2006/3/shamp.html> (дата звернення: 20.10.2020).

¹⁴⁶ Fall 2020 courses in Ukrainian Studies. *Columbia. Harriman Institute. Russian, Eurasian, and East European Studies*. URL: <https://harriman.columbia.edu/files/harriman/content/FALL%202020%20COURSES%20IN%20UKRAINIAN%20STUDIES.pdf> (last accessed: 10.10.2020).

¹⁴⁷ Устименко О. «Біла крейда днів»: Твори 15 українських письменників переклали англійською. *Патріоти України*: блоги. 2018. URL: <http://ustymenkooleh.patrioty.org.ua/blogs/bila-kreida-dniv-tvory-15-ukrainskykh-pysmennykiv-pereklaly-anhliiskoiu-211794.html> (дата звернення: 20.10.2020).; Як викладач Колумбійського університету знайомить американців з сучасною українською літературою. *Голос Америки. Українською*: сторінка на YouTube-каналі. 2018. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IUcTIJFQuQM> (дата звернення: 20.10.2020).

¹⁴⁸ Ukraine Summer School, Chair of Ukrainian Studies University of Ottawa. URL: <https://socialsciences.uottawa.ca/ukraine/events/ukraine-summer-school> (last accessed: 20.10.2020).

Центр українсько-канадських студій Манітобського університету має власний друкований орган – «Бюлетень», у якому висвітлюються основні новини щодо його діяльності¹⁴⁹. Центром періодично проводяться лекції на українознавчу тематику, окремі з них потім розміщуються у соціальній мережі “Facebook” на сторінках Манітобського університету. Вважаємо за доцільне зробити окремий акцент на існуючій там колекції архівної україніки¹⁵⁰ (яка є складовою колекції славістики), у якій міститься багато цінних книг та рукописів, що були придбані свого часу засновником славістичних студій в Манітобі, відомим вченим та громадсько-політичним діячем українського походження Ярославом Рудницьким.

Прерійний центр вивчення української спадщини (Prairie Centre for the Study of Ukrainian Heritage, PCUH) є підрозділом коледжу Св. Томаса Мора, що об’єднаний із Саскачеванським університетом. Метою цього осередку є популяризація та підтримка українських студій й проєктів. “Heritage Press” публікує українознавчі дослідження (в переважній більшості англійською мовою), які координуються Центром чи знаходяться під його егідою. Варто відзначити, що серед опублікованих наукових праць є роботи вчених українського (С. Плохій, З. Когут, Ф. Сисин та ін.) та неукраїнського (Д. Марплз) походження¹⁵¹. При Саскачеванському університеті доступна програма підготовки фахівців з українських студій¹⁵².

Найбільш помітне місце в поширенні знань про історію та культуру України, її значення в світі та з точки зору ролі в реалізації наукової дипломатії закордонним українством посідають Український науковий інститут

¹⁴⁹ Bulletins. *Centre for Ukrainian Canadian Studies University of Manitoba*. URL: https://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/ukrainian_canadian_studies/miscellaneous/3307.html (last accessed: 20.10.2020).

¹⁵⁰ Archives of the Ukrainian Canadian Experience. *Libraries, University of Manitoba*. URL: <https://umanitoba.ca/libraries/units/archives/collections/subject/ukrainian/index.html> (last accessed: 20.10.2020).

¹⁵¹ Heritage Press. *Prairie Centre for the Study of Ukrainian Heritage, St. Thomas More College, University of Saskatchewan*. URL: <https://pcuh.stmcollege.ca/programs-and-projects/heritage-press/> (last accessed: 21.10.2020).

¹⁵² Ukrainian Studies, University of Saskatchewan. URL: <https://programs.usask.ca/arts-and-science/ukrainian-studies/> (last accessed: 20.10.2020).; Ukrainian Studies at St. Thomas More College: Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/Ukrainian-Studies-at-St-Thomas-More-College-111467063974470/> (last accessed: 20.10.2020).

Гарвардського університету (США) та Канадський інститут українських студій (Канада).

Славу міжнародного центру україністики давно здобув Український науковий інститут Гарвардського університету (УНІГУ) (Ukrainian Research Institute Harvard University, HURI). Заснований у 1973 р., першим директором був добре знаний вчений українського походження проф. Омелян Пріцак. Діяльність Інституту спрямована на утвердження історії України як академічної дисципліни західної гуманітарної науки, а також сприяння інтеграції українознавчих досліджень в контекст світової історичної науки¹⁵³. При УНІГУ діє міжнародний науковий семінар, традиційною є організація Літньої школи з україністики (Harvard Ukrainian Summer Institute). Варто відзначити, що, починаючи з 1971 р., при Гарвардському університеті діє аспірантура з історії України. Не можна не згадати, що при цьому університеті функціонує багата та розмаїта джерельними та літературними матеріалами українська книгозбірня.

Потужною є робота в напрямку фінансової підтримки проєктів з української тематики. Видається англійською мовою журнал “Harvard Ukrainian Studies”¹⁵⁴, друкуються англійськомовні монографічні дослідження (раніше були об’єднані під загальною назвою – серія монографій “The Harvard Series in Ukrainian Studies”). Унікальною з книжкова серія «Гарвардська бібліотека ранньої української літератури» (“The Harvard Library of Early Ukrainian Literature (HLEUL)”¹⁵⁵, яка отримала багато позитивних відгуків від критиків в галузі українознавства та славістики, є відомою для громадськості в багатьох державах світу. Ця серія книг (які виходять англійською мовою) ілюструє багатство української літератури, її історичний розвиток та надбання, які є важливими складовими світової культури. Налагоджені контакти з науковцями з

¹⁵³ Шевченко Н. В. Український науковий інститут Гарвардського університету в інтеграційних процесах вітчизняної історіографії до світової історичної науки. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія «Історія»*. 2014. Т. 227. Вип. 215. С. 97.

¹⁵⁴ Harvard Ukrainian Studies. The Journal of the Ukrainian Research Institute at Harvard University : website. URL: <https://www.husj.harvard.edu/> (last accessed: 20.10.2020).

¹⁵⁵ History of HURI's Monographs Series. URL: <https://huri.harvard.edu/history-huris-monographs-series> (last accessed: 20.10.2020).

материкової України. Співпраця з ними реалізовується завдяки академічним обмінам та стажуванням.

Інститут сприяє підготовці фахівців з української тематики, в т.ч. іноземців, підтримує та консультує закордонних вчених. Зокрема, аспірантом проф. Романа Шпорлюка був канадець Леонард Фрізен, який займається дослідженнями аграрної історії Південної України XIX – початку XX ст. Асоційований членом УНІГУ є професор історії Бостонського коледжу Ларі Вульф (зацікавився українськими студіями після прослуховування курсу О. Прицака «Східна Європа у своєму Євразійському контексті»; на запрошення останнього він також відвідав Україну в 2000 р., а потім видав працю «Винайдення Східної Європи. Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва», яка вийшла друком в 2008 р.)¹⁵⁶. Англійському історику Норману Дейвісу було надано стипендію для роботи в бібліотеках США, також він отримував необхідні консультації з проблем української історії від УНІГУ (результатом його роботи стала праця «Європа: нова історія»)¹⁵⁷. Професорка Вікторія Хітерер за сприяння Інституту підготувала до друку низку праць з історії євреїв України. Асоційований член УНІГУ, італійський славіст Андреа Граціозі був залучений до проєкту дослідження історії Голодомору в Україні 1932–1933 рр. (він видав книгу «Велика селянська війна. Більшовики і селяни 1917–1933 рр.»)¹⁵⁸.

За підрахунками Н. Шевченко, з 2000 по 2013 рр. близько ста дослідників з різних держав працювали над своїми українознавчими проєктами в УНІГУ (з них 40 осіб – представники університетів Канади, Німеччини, Фінляндії, США, Італії, Австрії, Франції, Ізраїлю, Російської Федерації, Польщі; близько 40 – з України)¹⁵⁹.

Функціонує програма, пов'язана із дослідженнями сучасної України (Temerty Contemporary Ukraine Program). Вона є відносно молодого та

¹⁵⁶ Шевченко Н. В. Український науковий інститут... С. 98.

¹⁵⁷ Там само. С. 100.

¹⁵⁸ Там само.

¹⁵⁹ Там само.

представляє собою свого роду місток між науковою та політичною спільнотою задля кращого розуміння України в світі. Весною 2021 р. заплановано проведення конференції, де будуть розглядатися актуальні для сучасного етапу розвитку України питання¹⁶⁰. До участі в цьому заході будуть запрошені фахівці з різних сфер та різних держав.

Завдяки роботі УНІГУ в описаних вище напрямках можна простежити значний поступ в розвитку українських студій в світі та відповідно поширенні знань про Україну на міжнародному рівні.

Канадський інститут українських студій (КІУС) (Canadian Institute of Ukrainian Studies, CIUS) – українознавчий осередок в Канаді. Заснований у 1976 році при Альбертському університеті. Його діяльність полягає у дослідженні, науково-організаційній та видавничій діяльності з українознавчої тематики та українсько-канадських відносин¹⁶¹. Традиційно надає гранти, стипендії для фінансової підтримки проведення українознавчих досліджень науковцями як в Канаді, так і в Україні¹⁶².

Діяльність осередку висвітлюється на сторінках його друкованого органу – «Бюлетень КІУСу» (“CIUS Newsletter”) – який публікується англійською та українською мовами¹⁶³. Крім того, КІУС спонсорує англійськомовний академічний онлайн-журнал “East/West: Journal of Ukrainian Studies” («Схід/Захід: Журнал Українознавчих студій»)¹⁶⁴. Він був створений на основі часопису “Journal of Ukrainian Studies”, який видав КІУС, починаючи з 1976 р., (публікувався також і після 1991 р., видавався у паперовому варіанті).

У структурі Інституту функціонують різні центри та спеціальні програми, які сприяють збереженню та поширенню знань про Україну. Його вважають

¹⁶⁰ Temerty Contemporary Ukraine Program. URL: <https://huri.harvard.edu/temerty-contemporary-ukraine-program> (last accessed: 20.10.2020).

¹⁶¹ Вирський Д. С. Канадський інститут українських студій. *Енциклопедія історії України*. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kanadsky_inst_studiy (дата звернення: 02.11.2020).

¹⁶² CIUS Funding and Awards Opportunities. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/funding-and-awards/index.html> (last accessed: 20.10.2020).

¹⁶³ CIUS Newsletter. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/publications-and-e-resources/cius-newsletter.html> (last accessed: 19.10.2020).

¹⁶⁴ East/West: Journal of Ukrainian Studies : website. URL: <http://ewjus.com/index.php/ewjus> (last accessed: 19.10.2020).

одним із найактивніших популяризаторів україністики в світі. Це судження є цілком справедливим.

Центр українських історичних досліджень ім. П. Яцика реалізував масштабний проєкт по виданню англійського перекладу десятитомної праці М. Грушевського «Історія України–Руси»¹⁶⁵. Окрім того, постійно видаються серія монографій англійською мовою, українські переклади західних історичних робіт. Центр координує діяльність Програми ім. П. Яцика, що спрямована на вивчення історії та суспільства України¹⁶⁶. В рамках цієї Програми відбувається наукове контактування з Україною (її провідним проєктом у Львові є журнал «Україна Модерна»)¹⁶⁷.

За фінансової підтримки Фондації Темертеїв у 2014 р. було створено Науково-освітній центр вивчення Голодомору¹⁶⁸. Він проводить конференції із залученням міжнародних фахівців для оцінки різних аспектів, пов'язаних із цим геноцидом, видає відповідну тематичну наукову літературу (переважно англійською мовою). Його діяльність сприяє формуванню історичної пам'яті в глобальному вимірі про трагедію українського народу – Голодомор 1932–1933 рр.

Налагоджена співпраця із дослідниками та науковими установами материкової України. Як один з прикладів, можемо навести те, що Видавництвом КІУСу було опубліковано англійський переклад книги українського історика Станіслава Кульчицького “The Famine of 1932–1933 in Ukraine: An Anatomy of the Holodomor” («Голод 1932–1933 рр. в Україні. Анатомія Голодомору»)¹⁶⁹. Також було організовано презентації цієї праці автором в різних містах Канади.

¹⁶⁵ Hrushevsky Translation Project. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/centres-and-programs/jacyk-centre/hrushevsky-translation-project/index.html> (last accessed: 02.11.2020).

¹⁶⁶ Савчук Н. Український фольклор у наукових дослідженнях КІУС (Едмонтон, Канада). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. 2015. Вип. 23. С. 116.

¹⁶⁷ Центр досліджень історії України ім. Петра Яцика та Програма вивчення модерної української історії і суспільства ім. Петра Яцика. *Бюлетень КІУСу*. University of Alberta, 2019. С. 13.

¹⁶⁸ Holodomor Research and Education Consortium Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta : website. URL: <https://holodomor.ca/> (last accessed: 20.10.2020).

¹⁶⁹ Науково-освітній центр вивчення Голодомору суттєво впливає на дослідження й усвідомлення Голодомору. *Бюлетень КІУСу*. University of Alberta, 2019. С. 2.

Центром започатковано Премію ім. Конквеста за внесок у дослідження Голодомору. Одним з тих, кого було нагороджено цієї відзнакою є французький історик Лусьєн Б'янко (за статтю “Comparing the Soviet and Chinese Famines: Their Perpetrators, Actors, and Victims” («Порівняння радянського та китайського голоду. Їхні злочинці, учасники та жертви»)¹⁷⁰. У 2018 р. було ініційовано підготовку та публікацію комплексу матеріалів про Голодомор для використання в канадських школах¹⁷¹. Науково-освітній центр вивчення Голодомору сприяв американській історикині та журналістці Енн Еплблом у написанні книги “Red Famine: Stalin’s War on Ukraine” («Червоний голод. Сталінська війна в Україні»)¹⁷².

Завдяки Програмі вивчення сучасної України існує англomовний блог “Current Politics in Ukraine”¹⁷³, на якому розміщені інформаційні матеріали із поточним аналізом подій в Україні. Також було проведено кілька значних міжнародних заходів. В руслі теми нашого дослідження виокремимо наступні: 1. наукова конференція «1918 рік в історії Центрально-Східної Європи. 100-річчя проголошення незалежності УНР та відродження Польської державності» (у співпраці низки українських та польських університетів; за спонсорства КІУС та Генерального консульства Республіки Польща в Харкові); 2. в рамках наукової конференції «Чорне море та Причорномор'я як контактна зона цивілізацій і культур» (23 листопада 2018 р., м. Харків) Програмою вивчення сучасної України було організовано та проведено круглий стіл «Проблеми регіональної безпеки та інтеграції в умовах глобалізації. Від концепції Міжмор'я ХХ століття до проєкту Тримор'я ХХІ століття»; конференція транслювалася у “Facebook”, до неї долучилося понад 70 фахівців з цієї проблематики з 9 країн; 3. у рамках проєкту «Економічні еліти України і Центрально-Східної Європи. Порівняльно-історична перспектива» було організовано дискусію «“Малі розбіжності” Східної Європи доби імперій. Інституції, економічний розвиток,

¹⁷⁰ Науково-освітній центр вивчення Голодомору суттєво впливає на... С. 2.

¹⁷¹ Там само. С. 1, 8.

¹⁷² Там само. С. 3.

¹⁷³ Current Politics of Ukraine : blog. URL: <https://ukraineanalysis.wordpress.com/> (last accessed: 02.11.2020).

периферійність», до якої долучились міжнародні експерти з різних країн: Трейсі Деннісон (Каліфорнійський технологічний інститут, США), Макс Шульце (Лондонська школа економіки та політичних наук, Великобританія), Джейкоб Вайсдорф (Університет Південної Данії, Данія), Тимофій Брік (Київська школа економіки, Україна) та Олена Петренко (Рурський університет Бохума, Німеччина)¹⁷⁴. Останній захід отримав гарний відгук від професора Джейкоба Вайсдорфа (Факультет бізнесу та економіки Університету Південної Данії)¹⁷⁵. Його зацікавленість у співпраці КІУС та її потенційні результати безумовно закріплюватимуть місце України на інтелектуальній карті Європи, а це в свою чергу посилюватиме українські позиції в міжнародних відносинах.

Візитною картою та чи не найбільш масштабним проектом КІУС (розпочатий в 2001 р.) є англomовна Інтернет-Енциклопедія України (ІЕУ) (the Internet Encyclopedia of Ukraine, IEU)¹⁷⁶. Щодня сайт ІЕУ відвідують понад 1500 осіб з різних держав світу¹⁷⁷. Цей електронний ресурс перебуває у вільному доступі для кожного охочого переглянути його. Крім традиційних енциклопедичних гасел там розміщено велику кількість карт, ілюстрацій та аудіофайлів. ІЕУ – «живий матеріал», який ілюструє наукову дипломатію закордонного українства у векторі «Наука для дипломатії».

Отже, як бачимо в кількох північноамериканських університетах діють освітні/науково-дослідні програми/центри/інститути, спрямовані на розвиток українських студій. Найбільш потужними серед них є УНІГУ та КІУС. Їхня науково-організаційна та видавнича діяльність сприяє формуванню позитивного іміджу про Україну в світі й розвінчуванню міфів про українську історію. Водночас, зусиллями українознавчих осередків Північної Америки привертається значна увага до трагічних сторінок історії України. Зокрема, Голодомору 1932–1933 рр., який є геноцидом українського народу. До проектів,

¹⁷⁴ Програма вивчення сучасної України. *Бюлетень КІУСу*. University of Alberta, 2019. С. 15.

¹⁷⁵ Там само. С. 16.

¹⁷⁶ The Internet Encyclopedia of Ukraine : website. URL: <http://www.encyclopediaofukraine.com/> (last accessed: 20.10.2020).

¹⁷⁷ «Енциклопедія України в Україні в Інтернеті» – це найголовніший проект та всесвітньо відома візитівка КІУСу. *Бюлетень КІУСу*. University of Alberta, 2019. С. 10.

які висвітлюють цю проблематику активно залучені не лише українські закордонні науковці, а вчені неукраїнського походження.

3.3. Роль у реалізації наукової дипломатії викладачів українського походження північноамериканських університетів

Не можна не погодитися із твердженням, що безпосередніми представниками й творцями українського наукового життя в діаспорі є вчені. І. Ключковська в одній із своїх статей підкреслювала роль особистості як ключової фігури в розвитку зарубіжної україністики в Європі¹⁷⁸. Від ентузіазму людини, її віддачі, прагнення до саморозвитку та професійного самовдосконалення залежить багато. Чи не найяскравішим прикладом є внесок О. Пріцака в розбудову УНІГУ чи Л. Винара в розвиток УІТ, УААУП, СНР СКУ.

Важливим аспектом вивчення реалізації наукової дипломатії закордонним українством є розгляд місця в ній викладачів українського походження північноамериканських університетів. І в цьому контексті варто врахувати кілька важливих факторів. По-перше, українці-науковці могли викладати в закладах вищої освіти (читати лекційні курси), а по-друге – вони могли займатися лише науковою діяльністю в рамках роботи в дослідницьких центрах/програмах.

Взірець викладача та науковця є важливим чинником формування українознавчих осередків та свого роду рушієм інтеграції надбань української закордонної науки в світовий дослідницький дискурс. На сучасному етапі задля покращення бачення України в світі варто звертатися не лише до наукової творчості сучасних викладачів-українців, а й звертати увагу на постаті професорів з українським корінням в історичній ретроспективі. Ми зробимо спробу показати роль вчених у реалізації наукової дипломатії, але оглядово, на основі кількох визначних персоналій.

¹⁷⁸ Ключковська І. Роль викладача українознавчих студій у поширенні знань про Україну в європейській спільноті. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2009. Вип. 25. Ч. 3. С. 259.

Титаном української закордонної науки справедливо можна назвати професора Любомира Винара. За ініціативи історика в Кентському державному університеті було створено Центр для вивчення етнічних публікацій та культурних інституцій (Center for the Study of the Ethnic Publications and Cultural Institutions), а пізніше ним же було засновано часопис «Етнічний форум» (“Ethnic Forum”) (редактором якого він був більше ніж 15 років)¹⁷⁹. Задля видання згаданого вище журналу було згуртовано авторитетних істориків, політологів, соціологів, які спеціалізувалися на проведенні етнічних досліджень. Варто віддати належне Л. Винару за його роль в створенні Академічної ради етнічних досліджень в Огайо (Academic Council on Ethnic Studies in Ohio). У рамках роботи цього утворення об’єдналися фахівці з етнічних студій, що представляли наукові установи з 30 коледжів та університетів в штаті Огайо¹⁸⁰.

Професор Л. Винар був заступником голови Національної ради етнічних студій в Америці, заступником голови Асоціації для студій національностей в СРСР та Східній Європі (1978–1982 рр.), головою Славістичної Східно-Європейської секції Американської бібліотекарської асоціації (1977–1978 рр.)¹⁸¹.

Важливим є науковий спадок дослідника. Праці Л. Винара сприяли впровадженню в світову історіографію національної схеми історії України, яка базувалася на схемі М. Грушевського й розвиток грушевськознавства в цілому. Однією з провідних тем в творчості науковця було козацтво. Він довів, що українські козаки виступали суб’єктом міжнародних відносин, підготував англійський переклад «Щоденника» Еріха Лясоти. Його перу також належить перше дослідження з історії українського друкарства, видане англійською мовою¹⁸². Завдяки діяльності проф. Л. Винара в Україні поширювалася діяльність УІТ, що в свою чергу сприяло виходу українських науковців на міжнародний рівень.

¹⁷⁹ Хеленюк А., Атаманенко А. Любомир Роман Винар як дослідник... С. 105–106.

¹⁸⁰ Там само. С. 106.

¹⁸¹ Цінова М. В. Викладачі-українці в американських університетах... С. 196.

¹⁸² Хеленюк А., Атаманенко А. Любомир Роман Винар як дослідник... С. 105, 108.

Першим українцем, який обіймав посаду декана в північноамериканському університеті був Богдан Винар (він отримав цю адміністративну посаду у Нью-Йоркському державному університеті)¹⁸³. Він був одним із фундаторів «Денверського комітету оборони людських прав в Україні». У Денвері він також заснував видавництво “Libraries Unlimited, Inc.” (1964), при якому потім з’явився “Ukrainian Academic Press” (1974). Цим відділом видавництва було опубліковано більше 15 праць на українознавчу тематику англійською мовою¹⁸⁴.

Значний внесок у формування книжкових колекцій україністики, розповсюдження української літератури в Америці зробив Михайло Палій. Він відкрив у Міннеаполісі (штат Міннесота, США) книгарню (1951). Його стараннями постали українські книгозбірні в університетських бібліотеках Оклахома, Норман (біля 3 тис. примірників), в Лоренс, штат Канзас (понад 15 тис.), Бодлер, штат Колорадо¹⁸⁵. Саме завдяки наявності багатої колекції українських книг у 1992 р. в Канзаському університеті було запропоновано для студентів магістерську програму з українознавства¹⁸⁶.

Мирон Куропась відомий в США як науковець, педагог та громадсько-політичний діяч. Він був віце-президентом Ліги української молоді Північної Америки, під час роботи в якій заснував Українську молодіжну раду й був редактором журналу «Score», метою якого було інформування американців про Україну¹⁸⁷. Також М. Куропась був президентом МУН (Молодих українських націоналістів) та редагував англомовний журнал “The Trident Quartely”, який безкоштовно розсилався в усі публічні бібліотеки¹⁸⁸. Особливістю цього часопису було те, що він містив досить багато відомостей про Україну. На думку самого М. Куропася цей журнал мав зосереджуватися на показі того, що українці роблять для США та Канади¹⁸⁹.

¹⁸³ Цінова М. В. Викладачі-українці в американських університетах... С. 200.

¹⁸⁴ Жуковський А. І. Винар Богдан Іванович. *Енциклопедія сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=33997 (дата звернення: 23.10.2020).

¹⁸⁵ Цінова М. В. Викладачі-українці в американських університетах... С. 197–198.

¹⁸⁶ Там само. С. 198.

¹⁸⁷ Матвійчук Н. В. Степан та Мирон Куропасі в громадсько-політичному та культурному житті української діаспори : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національний університет «Острозька академія». Острог, 2019. С. 103.

¹⁸⁸ Там само. С. 104.

¹⁸⁹ Там само.

Працюючи в сфері шкільництва, він активно поширював знання про Україну серед вихованців закладів освіти¹⁹⁰. Наукові студії дослідника висвітлюють історію українців в Америці (його праці написані англійською мовою, що уможливило більший доступ для їхнього прочитання американським читачем). Серед його напрацювань можна зустріти також англійські підручники з історії України. Свою дисертацію на тему «Формування українського американця, 1884–1954: коріння та прагнення» він захистив в університеті в Чикаго (1974 р.), при цьому йому вдалося отримати право провести захист українською мовою, що було зроблено вперше в цьому закладі вищої освіти¹⁹¹.

Професор М. Куропась був радником президента США Дж. Форда з етнічних питань (така посада була створена вперше в історії США). Окрему увагу варто звернути на його сприяння щодо висвітлення подій Голодомору 1932–1933 рр. серед американського суспільства. Він контактував із американськими конгресменами та наполягав на необхідності розслідування причин цієї трагедії українців. Було розроблено спеціальний законопроект, спрямований на вивчення цього питання. Останній був підтриманий Палатою Представників Конгресу США й вже у 1985 р. при Конгресі розпочала свою роботу Комісія з голоду в Україні, яка пропрацювала 3 роки. Таким чином, зусиллями української діаспори в США (в т.ч. й М. Куропася) було розпочате наукове дослідження й визнання геноцидом Голодомору в Україні 1932–1933 рр. (у резолюції № 435, оприлюдненій Сенатом США в 2018 р., йшлося про визнання висновків Комісії з голоду в Україні при Конгресі США та говорилося про Голодомор як геноцид, який був свідомо здійснений владою СРСР)¹⁹². З цього прикладу бачимо яскравий прояв дипломатії в діяльності закордонного українства. Підкреслимо, що майданчиком для розвитку цієї тематики та подальшого широкого охоплення світової спільноти, який уможливив значний

¹⁹⁰ Матвійчук Н. В. Степан та Мирон Куропасі... С. 110.

¹⁹¹ Там само. С. 112–113.

¹⁹² Там само. С. 121.

Саскачеванському університеті. У 2014 р. нею був заснований науковий журнал “Engaged Scholar Journal: Community-Engaged Research, Teaching and Learning”¹⁹⁶. Н. Ханенко-Фрізен є учасницею багатьох міжнародних конференцій, її дослідження стосуються української етнографії та фольклору, також вона займається розробкою проблем усної історії¹⁹⁷. Інтерес в царині наукової дипломатії становить її праця “Ukrainian Otherlands: Diaspora, Homeland and Folk Imagination in the Twentieth Century” (2015).

Чи не найвідомішим дослідником українського походження на сучасному етапі є директор Українського наукового інституту, професор Гарвардського університету Сергій Плохій. Варто відзначити, що раніше він також працював у Канадському інституті українських студій (під час роботи там він заснував Програму дослідження релігії та культури, займався редагуванням англomовного перекладу «Історії України-Руси» М. Грушевського). Наукові праці С. Плохія є популярними в світі, виходять великим тиражем, активно перекладаються (мова оригіналу – англійська) та стосуються проблематики Східної Європи. У Гарвардському університеті він викладає курси та семінари із ранньомодерної та сучасної історії Східної Європи¹⁹⁸.

Українознавча тематика є однією з провідних в творчості вченого та охоплює різні історичні періоди. Серед праць, які, на нашу думку, мають найбільше значення в процесах поширення знань про Україну на міжнародній арені та допомагають розвінчувати стереотипні уявлення про українців, варто виокремити наступні: «Україна і Росія: репрезентації минулого» (2008 р.), «Ялта: ціна миру» (2010 р.), «Козацький міф. Історія і націєтворення в епоху імперій» (2012 р.), «Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу» (2014 р.), «Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності» (2015 р.),

¹⁹⁶ Директором Канадського інституту українських студій стала Наталія Ханенко-Фрізен. *Укрінформ*. 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3010103-direktorom-kanadskogo-institutu-ukrainskih-studij-stala-natalia-hanenkofriзен.html> (last accessed: 20.11.2020).

¹⁹⁷ Introducing Dr. Natalia Khanenko-Friesen, newly appointed Director of the Canadian Institute of Ukrainian Studies. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/news-and-events/news-at-the-cius/2020/april/khanenko-friesen.html> (last accessed: 20.11.2020).

¹⁹⁸ Serhii Plokhii, Department of History, Harvard University. URL: <https://history.fas.harvard.edu/people/serhii-plokhii> (last accessed: 21.10.2020).

«Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи» (2018 р.) та ін. Окремі з перелічених монографій відзначені різними нагородами в галузі наукової літератури, котрі свідчать не лише про визнання вченого та результатів його наукової творчості, а й про широке ознайомлення з ними (наприклад, остання з перелічених вище нами книг отримала британську літературну Премію Бейлі Гіффорд¹⁹⁹; праця «Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу» здобула канадську Премію імені Лайонела Гелбера²⁰⁰; за працю «Брама Європи» С. Плохій став лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка²⁰¹ та ін.).

Робота «Остання імперія. Занепад і крах Радянського Союзу» проф. С. Плохія має здебільшого позитивні відгуки іноземних читачів, серед яких відомі науковці та журналісти (Енн Епплбом, Рейчел Полонський, Едвард Лукас та ін.); добрі оцінки праці надані й в популярних американських виданнях («The Times», «Literary Review», «Sunday Times», «International Affairs» та ін.)²⁰². Англійський дипломат та письменник Родрик Брейтвейт у своєму огляді книги детально аналізує цю працю, виокремлюючи та аналізуючи погляди автора на ті чи інші події²⁰³. У цілому в його тексті прослідковується схвальна оцінка цього монографічного дослідження. Негативної критики на адресу цієї книги також не пролунало з російської сторони. Вона навіть була відзначена Премією Пушкінського дому в Лондоні²⁰⁴.

Перу журналіста та письменника Маркуса Теннера (Markus Tanner) належить огляд книги «Брама Європи». У ньому він детально аналізує зміст книги, розставляючи наголоси на важливих віхах історії України, даючи

¹⁹⁹ Книга про Чорнобиль отримала престижну британську літературну премію. *BBC News, Україна*. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46192629> (дата звернення: 25.10.2020).

²⁰⁰ Книжка Сергія Плохія дістала нагороду ім. Лайонела Гелбера. *Критика*. 2015. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/knyzhka-serhiya-plokhyya-distala-nahorodu-im-layonela-gelbera> (дата звернення: 21.10.2020).

²⁰¹ Американсько-український історик став лауреатом Шевченківської премії. *Історична правда*. 2018. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2018/02/9/152047/> (дата звернення: 25.10.2020).

²⁰² The Last Empire. The Final Days of the Soviet Union. *Oneworld*. URL: <https://oneworld-publications.com/the-last-empire.html> (last accessed: 21.10.2020).

²⁰³ Braithwaite R. Review: Serhii Plokhny, 'The Last Empire'. *Open Democracy. Free thinking for the world*. 2014. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/odr/review-serhii-plokhny-last-empire/> (last accessed: 22.10.2020).

²⁰⁴ История и политика: «Последняя империя» Сергея Плохия. *Издательство Corpus*. 2015. URL: <https://www.corpus.ru/blog/istoriya-politika-poslednaya-imperiya-plohiya.htm> (дата обращения: 20.10.2020).

схвальну оцінку цій роботі²⁰⁵. Автор огляду веде мову й про те, які проблемні моменти із сприйняттям України залишаються актуальними й нині (зокрема, він пише, що «героїв на Заході сприймають як ворогів на Сході»). Позитивно оцінена ця праця була американською журналісткою та історикинею Енн Епплбом²⁰⁶.

Даніел Бер (Daniel Beer) написав відгук на книгу С. Плохія «Чорнобиль. Історія ядерної катастрофи»²⁰⁷. Він проаналізував книгу, надавши їй схвалення. У своєму відгуку автор найбільшу увагу приділяє розміркуванням про дії радянської влади в контексті цього катаклізму.

Франк Сисин доклав багато зусиль задля того, аби з'явився англomовний переклад праці «Історія України-Руси» М. Грушевського²⁰⁸. Провідною темою його наукової творчості є ранньомодерна історія України. Важливими є англomовні дослідження науковця, присвячені постаті Богдана Хмельницького, Голодомору 1932–1933 рр., опубліковані у вигляді статей в західних наукових виданнях.

Дослідженнями сучасної історії та політики незалежної України займається британський та канадський політолог українського походження Тарас Кузьо. Його праці є важливими в контексті поширення відомостей про сучасний розвиток України в очах західного суспільства. Інформація про його наукову діяльність, матеріали його роботи розміщено на його англomовному веб-сайті²⁰⁹. У плані наукової дипломатії важливими є його публікації в північноамериканських виданнях, про що йтиметься у наступному підрозділі нашої роботи.

²⁰⁵ Tanner M. The Gates of Europe, A History of Ukraine by Serhii Plokhy, book review. *Independent*. URL: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/reviews/gates-europe-history-ukraine-serhii-plokhy-book-review-a6758871.html> (last accessed: 21.10.2020).

²⁰⁶ Applebaum A. The Victory of Ukraine. Serhii Plokhy's 'The Gates of Europe: A History of Ukraine'. *The New York Review*. 2016. URL: <https://www.nybooks.com/articles/2016/04/07/the-victory-of-ukraine/> (last accessed: 20.10.2020).

²⁰⁷ Beer D. Chernobyl: History of a Tragedy by Serhii Plokhy review – Europe became uninhabitable. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/books/2018/may/09/chernobyl-history-tragedy-serhii-plokhy-review-disaster-europe-soviet-system> (last accessed: 25.10.2020).

²⁰⁸ Sysyn, Frank. *Internet Encyclopedia of Ukraine*. URL: <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CS%5CY%5CSysynFrank.htm> (last accessed: 10.11.2020).

²⁰⁹ Taras Kuzio : website. URL: <http://www.taraskuzio.com/index.php> (last accessed: 20.11.2020).

Пол Роберт Магочі має українсько-угорське походження, але важливо підкреслити, що сам вчений ідентифікує себе русином. Він розвивав українознавчі студії в Торонтському університеті. Проте, упродовж останніх років його дослідження стосуються більше проблематики русинів. Його працею, яка є найважливішою для теми нашої роботи, є книга «Україна: історія її земель та народів» (вперше опублікована в 1996 р., а потім перевидана в 2010 р.). В науковому дискурсі її вважають першим виданням, де історія України розглядається з позицій мультиетнічності. В Україні ця книга отримала неоднозначні відгуки, а в західному світі її оцінили схвально, зокрема в таких виданнях, як “Foreign Affairs”, “The Journal of Modern History”, “The Slavic and East European Journal”²¹⁰.

Отже, діяльність викладачів українського походження, що працювали та працюють в північноамериканських університетах можна оцінювати з точок зору наукової дипломатії діаспори. Результати їхньої науково-організаційної роботи сприяли утвердженню українознавства як академічної дисципліни, а опубліковані ними праці сприяли поширенню знань про Україну в світу, доносили до іноземних читачів інформацію, яка допомагала долати уявлення, які склалися внаслідок російськоцентричних впливів.

Викладені нами думки та наведені приклади постатей вчених потребують подальших доповнень, зокрема новими іменами (О. Воловина, Л. Луцюк, Р. Сербин, Т. Гунчак та ін.), та окремого спеціального розгляду.

3.4. Наукова експертиза подій в Україні на сторінках північноамериканських видань

На нашу думку, публікації дослідників українського походження в північноамериканських виданнях також варто розглядати як прояви наукової дипломатії, що здійснюються діаспорою. Вони спричиняють безпосередній на

²¹⁰ A History of Ukraine: The Land and Its Peoples, Second Edition. *University of Toronto Press*. URL: <https://utorontopress.com/us/a-history-of-ukraine-5> (last accessed: 19.11.2020).

вплив на іноземних читачів й допомагають формувати думку про події в Україні, її місце на міжнародній арені.

У нашому дослідженні ми беремо до уваги та опираємось на авторитетні північноамериканські видання, які є популярними та вагомими за своїм значенням у світі. Йдеться про “Foreign Affairs”²¹¹, “The Atlantic”²¹² та “FP” (“Foreign Policy”)²¹³. Переважна більшість опублікованих там матеріалів стосуються аналізу подій в сучасній Україні, зокрема Революції Гідності, російської агресії, політичного та економічного становища. Менш частими є публікації, пов’язані з історією України. При цьому, відзначимо, що упродовж останніх років з’являється більше робіт про відмінності між Україною та Росією, їхнім історичним розвитком. У них обумовлюються пріоритетність зв’язків України із західним світом, їхня історична тяглість. Завдяки цьому поволі розвінчуються міфи: «Україна – частина Росії», «Україна – історична територія Росії», «українці та росіяни – відвічні братерські народи», «українець = росіянин» та ін. Саме подібного роду статті ми будемо використовувати в нашій роботі, адже вони, на нашу думку, є свідченням наукової дипломатії закордонних українців Північної Америки.

Багато статей, присвячених Україні, публікує американський історик та політолог, що має українське коріння, Олександр* Мотиль. В одній з його публікацій йдеться про особливості національної пам’яті в Україні, де він розмірковує щодо помилкових інтерпретацій на Заході різних понять, що стосуються української історії (наприклад, термін «бандерівці», який доволі часто використовується російською інформаційною пропагандою в негативному світлі з метою політичних цілей). Такий стереотип про радикальний націоналізм в українській історії та політиці є доволі поширеним. Ця ж стаття роз’яснює іноземному читачеві їх сенс, позбавлений викривлень. Таким чином відбувається

²¹¹ Foreign Affairs : website. URL: <https://www.foreignaffairs.com/> (last accessed: 01.11.2020).

²¹² The Atlantic : website. URL: <https://www.theatlantic.com/world/> (last accessed: 01.11.2020).

²¹³ FP (Foreign Policy) : website. URL: <https://foreignpolicy.com/> (last accessed: 01.11.2020).

* в українськомовних джерелах також зустрічається «Александр» (від. англ. – «Alexander Motyl»).

вплив, що сприяє формуванню бачення України²¹⁴. Погляди історика, його інтерв'ю є предметом публікації та розміркувань журналістів, експертів та істориків неукраїнського походження²¹⁵. Це свідчить про інтерес до України. О. Мотиль у одній зі своїх статей, розміщених на “FP”, стверджував, що Україні варто відмовитись від Донбасу²¹⁶. На його думку, ця територія стримує євроінтеграційні процеси України та її наближення до Заходу (цей регіон слугував одним із важелів впливу Росії на Україну, а завдяки його окупації, як пише вчений, Путін втратив такі можливості; крім того, звідти походять родом багато представників олігархічної мафії; багато в чому саме голоси з цих теренів допомогли В. Януковичу стати президентом України). Ці судження викликали дискусії та критику зі сторони науковців та політичних аналітиків в Україні. По суті, такі погляди теж допомагають неукраїнському читачу зрозуміти особливості регіонального поділу України, їх значення для держави та сприяють осмисленню ходу сучасних подій в Україні. Але варто зробити акцент на тому, що такі думки були викладені О. Мотилем як науковцем-політологом.

Не можна оминати статті згадуваного нами раніше вченого та політолога Тараса Кузьо. На інформаційних та наукових порталах Північної Америки поширені його роботи, в яких характеризуються питання, що переважно пов'язані з політикою президентів України, її економічним становищем²¹⁷. На нашу думку, важливою є стаття Т. Кузьо, яка зосереджується навколо характеристики військових подій на Донбасі та питання Криму²¹⁸. Пересічним іноземцям, які не володіють великим запасом знань про історію України, важливо зрозуміти характеристику сучасних подій в ній, причин їх розгортання.

²¹⁴ Motyl A. National Memory in Ukraine. What the West Gets Wrong About Liberals and Nationalists. *Foreign Affairs*. 2016. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2016-08-04/national-memory-ukraine> (last accessed: 28.10.2020).

²¹⁵ Search – Alexander Motyl. *The Atlantic*. URL: <https://www.theatlantic.com/search/?q=Alexander+Motyl> (last accessed: 28.10.2020).

²¹⁶ Motyl A. It's Time for Ukraine to Let the Donbass Go. *FP*. 2019. URL: <https://foreignpolicy.com/2019/12/06/ukraine-better-without-donbass-costly-reconstruction-pro-russia-west/> (last accessed: 20.10.2020).

²¹⁷ Kuzio T. Money Still Rules Ukraine. *FP*. 2015. URL: <https://foreignpolicy.com/2015/08/25/money-still-rules-ukraine-poroshenko-corruption/> (last accessed: 28.10.2020).; Kuzio T. Ukraine's Warrior Princess. *FP*. 2009. URL: <https://foreignpolicy.com/2009/10/30/ukraines-warrior-princess/> (last accessed: 28.10.2020).

²¹⁸ Kuzio T. Ukraine's Fog. of War. *Foreign Affairs*. 2016. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2016-06-21/ukraines-fog-war> (last accessed: 23.10.2020).

Подібного роду публікації дозволяють протистояти російській інформаційній політиці, яка перекручує та перетрактовує їх на свій лад.

Отже, публікації вчених українського походження в північноамериканських виданнях допомагають поширювати знання про історію та сучасність України, а головне, вони допомагають ламати стереотипні уявлення про українців та сприяють закріпленню позицій бачення України на міжнародній арені, її важливості в світовій структурі.

Висновки до розділу 3

Отже, наукова дипломатія в рамках українознавства проявляється насамперед в діяльності вчених українського походження, які працюють в північноамериканських університетах. Завдяки їхнім зусиллям були створені та підтримуються дотепер українознавчі осередки, книгозбірні україністики при закладах вищої освіти Північної Америки. Вони ж є членами славістичних та міжнародних організацій, учасниками міжнародних наукових заходів, де мають змогу порушувати актуальні проблеми українознавства. Їхні наукові роботи виходять українською, англійською та іншими іноземними мовами, що робить їх доступними для неукраїнського читача. Важливе місце також мають опубліковані статті вчених з українським корінням на сторінках авторитетних північноамериканських наукових видань. УНІГУ та КІУС стали потужними центрами для популяризації україністики та розвитку української науки за кордоном, а також допомоги науковцям з материкової України виходити на міжнародний рівень.

Усе це в цілому допомагає поширювати знання про Україну в світі, формувати її бренд, а також є цінною складовою, яка допомагає ламати стереотипні уявлення про Україну в очах іноземців.

ВИСНОВКИ

Автором було проведено розгляд наукової дипломатії закордонного українства Північної Америки в 1991–2020 роках в сфері гуманітарних наук. Дослідження базовано на основі вивчення діяльності українських еміграційних наукових інституцій, українознавчих осередків при північноамериканських університетах та безпосередньо вчених українського походження. Робота виконана на міждисциплінарному рівні, чому сприяло поєднання теорії політичної науки та історії.

Порушена проблематика ще не стала предметом розгляду спеціального монографічного дослідження чи публікації спеціальних збірників колективних наукових праць. Джерельна база, на основі якої була написана робота, є достатньою для висвітлення теми.

Було проаналізовано сучасні теоретичні інтерпретації наукової дипломатії як виду публічної дипломатії, розглянуто сфери її здійснення, механізми та стратегічні інструменти. У використанні наукової дипломатії в зовнішньополітичній діяльності у першу чергу має бути зацікавлена держава, однак вона може реалізовуватися й недержавними акторами, зокрема діаспорою. Опираючись на теоретичне обґрунтування можливостей наукової дипломатії, було простежено шляхи її реалізації діаспорою, вказано рівні її суб'єктів. З'ясовано, що наукова дипломатія діаспори сприяє формуванню історичної пам'яті про країну свого походження на глобальному рівні, веденню її інформаційної політики.

Світове українство є інтегральною складовою України. В країнах-реципієнтах воно репрезентує національну культуру та є складником транснаціонального культурного простору. До відновлення незалежності Україною в 1991 р. воно було лобі українських інтересів у світі, після цієї дати українці зарубіжжя продовжували сприяти поширенню знань про Україну та інформуванню світу про свою Батьківщину. Подібна діяльність проводиться за

ініціативи самих представників української діаспори й доволі часто без належної підтримки держави.

Потужним інструментом у цій справі була наука. Саме завдяки її ресурсам вдавалося утверджувати українознавчі дослідження в світі, сприяти розвінчуванню міфів та ламання стереотипів, які полягали в розумінні України як частини Росії, нерозривності українсько-російських зв'язків, які мали історичну тяглість.

На теренах Північної Америки існує низка українських еміграційних наукових інституцій та українознавчих осередків, що входять до структури закладів вищої освіти США/Канади. Однак, наукова дипломатія простежується й у діяльності ненаукових об'єднань (УККА, УААУП).

Завдяки роботі та сприянню УІТ, НТШ-А, УВАН в США, НТШ-К, УВАН в Канаді, СНР СКУ відбувалися міжнародні наукові форуми з проблем україністики (міжнародні конгреси українців; міжнародні конгреси українських істориків, симпозіуми з канадознавства), видавалися відповідні наукові праці (українською мовою задля утвердження її мови як науки (особлива роль в контексті належить УІТ, яке видає єдине фахове україномовне видання з історії України та українознавства в діаспорі – журнал «Український історик»); різними іноземними мовами, переважно англійською, аби вони були доступніші іноземному читачеві). До такої роботи вдалося залучати дослідників неукраїнського походження, представників дипломатичних установ.

Функціонування українознавчих осередків та програм в структурі північноамериканських університетів (УНІГУ, КІУС та ін.) сприяє утвердженню українознавства як одного із важливих напрямків досліджень в світовій науці.

Українські дослідження розвиваються в рамках участі українських закордонних науковців у роботі міжнародних організацій (МАУ), американських та канадських славістичних товариств (ASEEES, CAS та ін.), професійних об'єднань істориків (AHS, CHA).

За сприяння українських наукових установ Північної Америки в міжнародний науковий простір входять українські материкові вчені та науково-

дослідницькі установи та центри (завдяки допомозі участі в міжнародних наукових форумах, укладанні угод про співпрацю, наданні грантової підтримки для проведення досліджень та публікації праць з україністики). Цьому мала б сприяти безпосередньо Україна як держава, але подібне відбувається за підтримки української діаспори.

На сторінках авторитетних північноамериканських видань з'являються публікації вчених з українським корінням, які допомагають формувати бачення української історії в контексті світової, а також трактувати події, які відбуваються в сучасній Україні. В останньому ключі, це є особливо важливим, адже допомагає протистояти сильним російським інформаційним впливам.

Безпосередньо саме особистість вченого є центральною у розвитку української науки, налагодженні міжнародної наукової співпраці, популяризації України. Окремі дослідники українського та неукраїнського походження за свої українознавчі наукові роботи відзначені високими нагородами, що свідчать про інтерес до цієї тематики.

Україна не використовує належним чином ресурси наукової дипломатії, які реалізуються закордонними українцями.

Результати роботи та наші погляди не є остаточними, а тому мають бути розвинуті у наступних студіях. Перспективні напрямки подальших досліджень – показ українських книжкових та архівних колекцій, що зберігаються в США та Канаді як важливого ресурсу при реалізації наукової дипломатії, вивчення діяльності вчених українського походження в північноамериканських університетах, пошук та аналіз рецензій на опубліковані українськими американськими та канадськими науковцями праць задля встановлення стану їх сприйняття в світі.

Актуальними залишаються слова видатного українського поета ХХ сторіччя Василя Стуса, до яких варто прислухатися й сучасним високопосадовцям задля блага розвитку держави: «Україні конче треба зазвучати перед світом сучасним рівнем мислення, вагомим науковим словом». На рівні теоретичного вивчення та в практичному застосуванні наукова

дипломатія закордонного українства має неабиякі потенційні можливості розвитку, що сприятиме процвітанню України, утвердженню її місця та формуванню власного бренду в світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Джерела:

1. Гринь Г. Звіт Президента НТШ-А на річних зборах 11 травня 2019 року. *Бюлетень Наукового товариства ім. Шевченка в Америці*. 2019. Ч. 47(63). С. 13–19.
2. Даревич Д. Слово Голови. *Бюлетень Наукового товариства ім. Шевченка в Канаді*. 2019. Ч. 18(22). С. 1–4.
3. «Енциклопедія України в Україні в Інтернеті» – це найголовніший проєкт та всесвітньо відома візитівка КІУСу. *Бюлетень КІУСу*. University of Alberta, 2019. С. 10.
4. Закон України «Про закордонних українців» від 4 березня 2004 року № 1582-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1582-15#Text> (дата звернення: 12.10.2020).
5. Звіт з діяльності Світової Наукової Ради при СКУ (листопад 2005 – березень 2006). *Матеріали до історії Світової Наукової Ради при Світовому Конгресі Українців* / ред. Л. Винар, А. Атаманенко ; упоряд. А. Хеленюк. Кент ; Торонто ; Острог, 2009. С. 193–196.
6. Матеріали до історії Українського Історичного Товариства / ред. А. Атаманенко ; Українське Історичне Товариство, Національний університет «Острозька академія», Інститут досліджень української діаспори. Нью-Йорк ; Острог, 2006. 384 с. (Історичні джерела ; т. II).
7. Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді (Shevchenko Scientific Society of Canada) : сайт. URL: <https://www.ntsh.ca/> (дата звернення: 20.10.2020).
8. Науково-освітній центр вивчення Голодомору суттєво впливає на дослідження й усвідомлення Голодомору. *Бюлетень КІУСу*. University of Alberta, 2019. С. 1–3.

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2020 року» від 10 травня 2018 р. № 344. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-programi-spiivpraci-iz-zakordonnimi-ukrayincyami-na-period-do-2020-roku> (дата звернення: 12.10.2020).
10. Програма вивчення сучасної України. *Бюлетень КІУСу*. University of Alberta, 2019. С. 15–16.
11. Річний звіт Світового Конгресу Українців. 2020. С. 12. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/wp-content/uploads/2020/11/uwc-2020-annual-report-20-pages-links.pdf> (дата звернення: 25.11.2020).
12. Світовий Конгрес Українців : сайт. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/?lang=uk> (дата звернення: 21.10.2020).
13. Статути. *Матеріали до історії Світової Наукової Ради при Світовому Конгресі Українців* / ред. Л. Винар, А. Атаманенко ; упоряд. А. Хеленюк. Кент ; Торонто ; Острого, 2009. С. 74–80.
14. Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів. Статті і матеріали / ред. А. Гумецька ; Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів, Національний університет «Острозька академія», Інститут досліджень української діаспори. Нью-Йорк ; Торонто ; Острого, 2008. 355 с.
15. Центр досліджень історії України ім. Петра Яцика та Програма вивчення модерної української історії і суспільства ім. Петра Яцика. *Бюлетень КІУСу*. University of Alberta, 2019. С. 12–13.
16. American Association for Ukrainian Studies : website. URL: <https://ukrainianstudies.org/> (last accessed: 25.10.2020).
17. American Historical Association : website. URL: <https://www.historians.org/> (last accessed: 25.10.2020).
18. Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies : website. URL: <https://www.aseees.org/> (last accessed: 21.10.2020).

19. Association for the Study of Nationalities : website. URL: <https://nationalities.org/> (last accessed: 21.10.2020).
20. Bulletins. *Centre for Ukrainian Canadian Studies University of Manitoba*. URL: https://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/ukrainian_canadian_studies/miscellaneous/3307.html (last accessed: 20.10.2020).
21. Canadian Association of Slavists : website. URL: <https://slavists.ca/> (last accessed: 25.10.2020).
22. Canadian Historical Association : website. URL: <https://cha-shc.ca/> (last accessed: 25.10.2020).
23. Canadian Institute for the Ukrainian Studies University of Alberta : webpage. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/index.html> (last accessed: 20.10.2020).
24. Canadian Institute of Ukrainian Studies : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/canadian.institute.of.ukrainian.studies> (last accessed: 20.10.2020).
25. Center for Ukrainian Canadian Studies, University of Manitoba. URL: http://umanitoba.ca/faculties/arts/departments/ukrainian_canadian_studies/ (last accessed: 20.10.2020).
26. Chair of Ukrainian Studies University of Ottawa : webpage. URL: <https://socialsciences.uottawa.ca/ukraine/> (last accessed: 20.10.2020).
27. CIUS Newsletter. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/publications-and-e-resources/cius-newsletter.html> (last accessed: 19.10.2020).
28. Foreign Affairs : website. URL: <https://www.foreignaffairs.com/> (last accessed: 01.11.2020).
29. FP (Foreign Policy) : website. URL: <https://foreignpolicy.com/> (last accessed: 01.11.2020).

30. Harvard Ukrainian Studies. The Journal of the Ukrainian Research Institute at Harvard University : website. URL: <https://www.husj.harvard.edu/> (last accessed: 20.10.2020).
31. International Association of Ukrainian Studies (IAUS) : website. URL: <https://uia.org/s/or/en/1100040662> (last accessed: 21.10.2020).
32. International Council for Central and East European Studies : website. URL: <http://iccees.org/> (last accessed: 25.10.2020).
33. NTSh Canada : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/pages/The-Shevchenko-Scientific-Society-of-Canada/1594608770752854> (last accessed: 24.10.2020).
34. Prairie Centre for the Study of Ukrainian Heritage : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/Prairie-Centre-for-the-Study-of-Ukrainian-Heritage-183617718374455/> (last accessed: 19.10.2020).
35. Shevchenko Scientific Society : website. URL: <http://shevchenko.org/> (last accessed: 01.11.2020).
36. Taras Kuzio : website. URL: <http://www.taraskuzio.com/index.php> (last accessed: 20.11.2020).
37. The Atlantic : website. URL: <https://www.theatlantic.com/world/> (last accessed: 01.11.2020).
38. The Madrid Declaration on Science Diplomacy. *Using science for/in diplomacy. For addressing global challenges.* URL: <https://www.s4d4c.eu/s4d4c-1st-global-meeting/the-madrid-declaration-on-science-diplomacy/> (last accessed: 20.10.2020).
39. The Prairie Centre for the Study of Ukrainian Heritage (PCUH) : website. URL: <https://pcuh.stmcollege.ca/> (last accessed: 20.10.2020).
40. Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S. : website. URL: <https://uvan.org/> (last accessed: 10.11.2020).
41. Ukrainian Congress Committee of America : website. URL: <http://ucca.org/> (last accessed: 11.11.2020).
42. Ukrainian Congress Committee of America. Annual Report, 2019. 14 p.

43. Ukrainian Program, University of Michigan. URL: <https://lsa.umich.edu/slavic/undergraduate-students/majors---minors/ukrainian.html> (last accessed: 20.10.2020).
44. Ukrainian Research Institute Harvard University : website. URL: <https://huri.harvard.edu/> (last accessed: 20.10.2020).
45. Ukrainian Research Institute, Harvard University : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/hurifb> (last accessed: 20.10.2020).
46. Ukrainian Studies at St. Thomas More College : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/Ukrainian-Studies-at-St-Thomas-More-College-111467063974470/> (last accessed: 20.10.2020).
47. Ukrainian Studies at the University of Toronto. URL: <https://tarnawsky.artsci.utoronto.ca/courses/> (last accessed: 20.10.2020).
48. Ukrainian Studies Organization at Indiana University : Facebook page. URL: <https://www.facebook.com/ukrso/> (last accessed: 20.10.2020).
49. Ukrainian Studies Program, Columbia University in the City of New York : webpage. URL: <https://harriman.columbia.edu/programs/ukrainian-studies-program> (last accessed: 20.10.2020).
50. Ukrainian Studies, University of Saskatchewan. URL: <https://programs.usask.ca/arts-and-science/ukrainian-studies/> (last accessed: 20.10.2020).
51. Visnyk, American Association for Ukrainian Studies. URL: <https://ukrainianstudies.org/visnyk/> (last accessed: 25.10.2020).

2. Література:

52. Атаманенко А. Закордонне українство та Україна: проблеми та перспективи взаємовідносин. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Вип. 23. С. 7–13.

53. Атаманенко А. Зарубежная україністика: периодизация, структура и перспективы развития. *Народы и культуры славянского мира Восточной Европы в исторической ретроспективе (Беларусь, Украина, Россия, Польша)*. Гродно : «ЮрСаПринт», 2020. С. 314–320.
54. Атаманенко А. Роль закордонних українців в українській публічній та культурній дипломатії: історичний і сучасний аспекти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2019. Вип. 29. С. 54–65.
55. Атаманенко А. Українська історична наука в Канаді: інституційна структура. *Західньоканадський збірник / Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді*. Едмонтон ; Острог, 2012. Т. XLV. Ч. 6. С. 96–102.
56. Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї, постаті, діяльність / Національний університет «Острозька академія», Інститут дослідження української діаспори, Українське історичне товариство. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. 672 с. : іл.
57. Атаманенко А., Хеленюк А. Матеріали Світової Наукової Ради як джерело до вивчення її історії: впровадження. *Матеріали до історії Світової Наукової Ради при Світовому Конгресі Українців / ред. Л. Винар, А. Атаманенко ; упоряд. А. Хеленюк*. Кент ; Торонто ; Острог, 2009. С. 26–34.
58. Белоусова Н. Б. «М'яка» сила як потенціал зовнішньополітичного впливу держави. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 107. Ч. 1. С. 148–151.
59. Винар Л. Історія Світової Наукової Ради при СКУ в документах: вступне слово. *Матеріали до історії Світової Наукової Ради при Світовому Конгресі Українців / ред. Л. Винар, А. Атаманенко ; упоряд. А. Хеленюк*. Кент ; Торонто ; Острог, 2009. С. 19–25.
60. «Вісник – Ангеліафорос» : щорічний українсько-грецький альманах / гол. ред. Г. Маслюк. Афіни, грудень 2017. 414 с.

61. Громогласова Е. С. Гуманитарная дипломатия в современных международных отношениях: опыт системного исследования. Москва : ИМЭМО РАН, 2018. 124 с.
62. Гумецька А. Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів (Історичний огляд). *Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів. Статті і матеріали* / ред. А. Гумецька ; Українсько-Американська Асоціація Університетських Професорів, Національний університет «Острозька академія», Інститут досліджень української діаспори. Нью-Йорк ; Торонто ; Острог, 2008. С. 30–46.
63. Двуреченська О. Місце історичної пам'яті у розвитку України як суб'єкта сучасних міжнародних відносин. *Грані*. 2014. № 1(105). С. 59–63.
64. Зенон Когут: «В Пенсильванії я став істориком, а в Гарварді я став істориком України». *Україна Модерна* : міжнародний інтелектуальний часопис. 2019. URL: <https://uamoderna.com/jittepis-istory/zenon-kohut> (дата звернення: 03.11.2020).
65. Ісаєвич Я. Міжнародні конгреси істориків і обговорення на них проблем українознавства та участь в них учених з України. 23 с. URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?downloadid=61> (дата звернення: 24.10.2020).
66. Ключковська І. Роль викладача українознавчих студій у поширенні знань про Україну в європейській спільноті. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2009. Вип. 25. Ч. 3. С. 257–267.
67. Коротков Д. Концепція «м'якої сили» в контексті зовнішньополітичної стратегії України. *Грані*. 2015. № 3(119). С. 13–17.
68. Краснодемська І. Розвиток українознавчих досліджень у США та Канаді (70-80-ті роки ХХ ст.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2015. Вип. 23. С. 109–114.
69. Кульчицький С. Передмова. *Великий голод в Україні 1932 – 1933 років: у IV т.* / виконавчий директор Комісії Джеймс Мейс ; наук. ред. С. Кульчицький. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. Т. I. Свідчення очевидців для Комісії Конгресу США. С. 10–81.

70. Кушнір Р., Фелонюк А. Наукове товариство імені Шевченка: історія, сьогодення, майбутнє. *Вісник Національної академії наук України*. 2019. № 1. С. 64–84.
71. Левченко О. В. Реалізація «м'якої сили» для просування національних інтересів. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2014. № 3(52). С. 40–44.
72. Литвин М. Зарубіжне українознавство: здобутки та перспективи дослідження. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2013. Вип. 23. С. 3–11.
73. Лозинський А. До 80-річчя формування українського представництва у США. 20 с. URL: http://ucca.org/80years/?doing_wp_cron=1606257126.1973710060119628906250 (дата звернення: 03.11.2020).
74. Макар В. Дипломатична діяльність Конгресу українців Канади. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2009. Вип. 15. С. 434–438.
75. Мартинюк Н., Атаманенко А. Рецензія: «Вісник – Ангеліафорос» : щорічний українсько-грецький альманах / гол. ред. Г. Маслюк. Афіни, грудень 2017. 414 с. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2019. Вип. 29. С. 143–144.
76. Мартинюк Н. Діаспорознавство в дипломатії. *Український дім : освітньо-пізнавальний часопис про Україну та українців діаспори*. 2020. Ч. 5(103). С. 2–3.
77. Матвійчук Н. В. Степан та Мирон Куропасі в громадсько-політичному та культурному житті української діаспори : дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національний університет «Острозька академія». Острог, 2019. 291 с.
78. Мирончук О. А. Наукова дипломатія як ціннісний чинник розвитку і стабілізації міжнародних відносин в умовах глобалізації. *Історичний розвиток цивілізацій у контексті глобалізації: ціннісний вимір : монографія / за ред. О. Зернецької*. Київ, 2019. С. 283–293.

79. Мирончук О. А. Роль наукової дипломатії у розвитку і стабілізації міжнародних відносин в умовах глобалізації. *Еволюція цінностей в епоху глобалізації* : збірник наукових праць. 2019. С. 57–66.
80. Мирончук О. А. Трансформація міжнародного наукового співробітництва в умовах глобалізації. *Ціннісний вимір розвитку цивілізацій і глобалізація* : збірник наукових праць / за заг. ред. О. Зернецької. 2019. С. 179–188.
81. Мирончук О. А. Цивілізаційне значення міжнародного наукового обміну в умовах глобалізації. *Історичний розвиток цивілізацій у контексті глобалізації: ціннісний вимір* : монографія / за ред. О. Зернецької. Київ, 2019. С. 157–170.
82. Мусієнко І. Діаспоральна політика та її вплив на європейське сприйняття України. *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 15. С. 54–57.
83. Мусієнко І. Потенціал української етнічної меншини та діаспори у Польщі та Словаччині як невикористаний ресурс етнічного лобіювання та іміджування України. *Łemkowie, Bojkowie, Huculi, Rusini historia, współczesność, kultura materialna i duchowa*. 2015. Т. 5. С. 265–283.
84. Намонюк Ч., Гумен Т. Роль діаспори у формуванні позитивного іміджу України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини* / відп. ред. Л. В. Губерський. Київ, 2018. № 1/2(47/48). С. 24–26.
85. Нечитайло А. Роль діаспори у формуванні національної пам'яті в умовах глобального інформаційного суспільства. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2(31). С. 79–87.
86. Нікулішин Н. Основні підходи до розкриття змісту поняття «м'яка сила» у сучасній вітчизняній науці. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2014. Вип. 26. С. 32–37.
87. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналітична доповідь / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2019. 144 с.

88. Полковський В. Здобутки УВАН (Української Вільної Академії Наук) у Канаді: огляд останніх книг/публікацій. *Західноканадський збірник* / Наукове товариство ім. Шевченка в Канаді. Едмонтон; Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2020. Т. XLVIII. Ч. 8. С. 277–282.
89. Розумний Я. Чвертьсторіччя міжнародних конференцій з української проблематики в Іллінойському університеті в Урбана-Шампейні: 1982–2006. *Універсум*. 2006. URL: <http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2006/3/shamp.html> (дата звернення: 20.10.2020).
90. Романчук О. Дмитро Штогрин: «Моєю мрією було створення кафедри українознавства в Іллінойському університеті». *Універсум*. 2006. URL: <http://universum.lviv.ua/magazines/universum/2006/3/shtoh.html> (дата звернення: 19.10.2020).
91. Руднева В. Публічна дипломатія: теоретичні основи застосування нової інформаційно-комунікаційної технології в державному управлінні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2012. № 1. С. 147–153.
92. Рябчук М. «Майже один народ». Особливості використання пропагандистської міфологеми в умовах неоголошеної війни. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 5–6. С. 213–231.
93. Савчук Н. Український фольклор у наукових дослідженнях КІУС (Едмонтон, Канада). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. 2015. Вип. 23. С. 115–121.
94. Семченко О. «М'яка сила» держави як потенціал іміджу України. *Політичний менеджмент*. 2012. № 4–5. С. 265–272.
95. Трофименко М. Діаспора як об'єкт та суб'єкт публічної дипломатії. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*: збірник наукових статей. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2019. Т. 39. С. 92–101.

- 96.Троян С. Національна пам'ять: базові міжнародні чинники конструювання. *Уманська старовина*. 2016. Вип. 2. С. 148–153.
- 97.Фесик О. Категорія «м'яка сила» у дослідженнях міжнародних відносин. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 11. С. 196–209.
- 98.Хеленюк А., Атаманенко А. Любомир Роман Винар як дослідник і організатор науки (пам'яті вченого). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2017. Вип. 26. С. 103–110.
- 99.Цінова М. В. Викладачі-українці в американських університетах. Українська Американська Асоціація Університетських Професорів. *Інтелігенція і влада*. 2011. Вип. 21. С. 194–206.
100. Шевченко Н. В. Український науковий інститут Гарвардського університету в інтеграційних процесах вітчизняної історіографії до світової історичної науки. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія «Історія»*. 2014. Т. 227. Вип. 215. С. 97–103.
101. Applebaum A. The Victory of Ukraine. Serhii Plokhy's 'The Gates of Europe: A History of Ukraine'. *The New York Review*. 2016. URL: <https://www.nybooks.com/articles/2016/04/07/the-victory-of-ukraine/> (last accessed: 20.10.2020).
102. Beer D. Chernobyl: History of a Tragedy by Serhii Plokhy review – Europe became uninhabitable. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/books/2018/may/09/chernobyl-history-tragedy-serhii-plokhy-review-disaster-europe-soviet-system> (last accessed: 25.10.2020).
103. Berkman P. Could Science Diplomacy Be the Key to Stabilizing International Relations. *Scientific American*. 2018. URL: <https://www.scientificamerican.com/article/could-science-diplomacy-be-the-key-to-stabilizing-international-relations/> (last accessed: 20.10.2020).
104. Braithwaite R. Review: Serhii Plokhy, 'The Last Empire'. *Open Democracy. Free thinking for the world*. 2014. URL:

- <https://www.opendemocracy.net/en/odr/review-serhii-plokhly-last-empire/> (last accessed: 22.10.2020).
105. Copeland D. Science Diplomacy. *The Sage Handbook of Diplomacy* / Edited by Costas M. Constantinou, Pauline Kerr and Paul Sharp. SAGE Publications Ltd, 2016. P. 628–641.
106. Holt R. Scientific Drivers for Diplomacy. *Science & Diplomacy*: An online publication from the AAAS Center for Science Diplomacy. 2015. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/perspective/2015/scientific-drivers-for-diplomacy> (last accessed: 20.10.2020).
107. Knight J. Knowledge Diplomacy in action. British Council, 2019. 36 p.
108. Knight J. Knowledge diplomacy or knowledge divide? *University World News. The Global Window on Higher Education*. 2018. URL: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20180214084632675> (last accessed: 02.11.2020).
109. Kuzio T. Money Still Rules Ukraine. *FP*. 2015. URL: <https://foreignpolicy.com/2015/08/25/money-still-rules-ukraine-poroshenko-corruption/> (last accessed: 28.10.2020).
110. Kuzio T. Ukraine's Fog of War. *Foreign Affairs*. 2016. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2016-06-21/ukraines-fog-war> (last accessed: 23.10.2020).
111. Kuzio T. Ukraine's Warrior Princess. *FP*. 2009. URL: <https://foreignpolicy.com/2009/10/30/ukraines-warrior-princess/> (last accessed: 28.10.2020).
112. Ledgerwood E., Bunn S. Science Diplomacy. *POSTnote*. 2018. № 568. 5 p.
113. Luk Van Langenhove. Tools for an EU Science Diplomacy / European Commission. Luxemburg : Publications Office of the European Union, 2017. 30 p.
114. Motyl A. It's Time for Ukraine to Let the Donbass Go. *FP*. 2019. URL: <https://foreignpolicy.com/2019/12/06/ukraine-better-without-donbass-costly-reconstruction-pro-russia-west/> (last accessed: 20.10.2020).

115. Motyl A. National Memory in Ukraine. What the West Gets Wrong About Liberals and Nationalists. *Foreign Affairs*. 2016. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2016-08-04/national-memory-ukraine> (last accessed: 28.10.2020).
116. New frontiers in science diplomacy. Navigating the changing balance of power / American Association for the Advancement of Science. The Royal Society, January 2010. 32 p.
117. Serra C. Science Diplomacy: seizing a new opportunity. *TWAS Newsletter. The Power of Science Diplomacy*. 2014. Vol. 26. № 3. P. 10–13.
118. Sysyn F. International congresses in Scandinavia reveal trends in academia. Conclusions. *The Ukrainian Weekly*. 2009. № 39. Vol. LXVIII. URL: <http://www.ukrweekly.com/old/archive/2000/390008.shtml> (last accessed: 19.10.2020).
119. Tanner M. The Gates of Europe, A History of Ukraine by Serhii Plokyh, book review. *Independent*. URL: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/reviews/gates-europe-history-ukraine-serhii-plokyh-book-review-a6758871.html> (last accessed: 21.10.2020).
120. Treacy S. A view from the South. *TWAS Newsletter. The Power of Science Diplomacy*. 2014. Vol. 26. № 3. P. 4–9.
121. Turekian V. Building a National Science Diplomacy System. *Science & Diplomacy* : An online publication from the AAAS Center for Science Diplomacy. 2012. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/editorial/2012/building-national-science-diplomacy-system> (last accessed: 20.10.2020).
122. Turekian V., Gluckman P., Kishi T., Grimes R. Science Diplomacy: A Pragmatic Perspective from the Inside. *Scientific American*. 2018. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/article/2018/pragmatic-perspective> (last accessed: 20.10.2020).
123. Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives / edited Agnieszka Pikulska-Wilczewska and Richard Sakwa. Bristol, UK : E-International Relations, March 2015. 278 p.

3. Довідники, енциклопедії, словники

124. Атаманенко А. Науково-дослідний центр «Інститут досліджень української діаспори». *Острозька академія: історія та сучасність культурно-освітнього осередку*: енциклопедичне видання / за ред. І. Пасічника, П. Кралюка, Д. Шевчука та ін. Вид. 3-тє, доп. і переробл. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2019. С. 691–693.
125. Атаманенко А. Є. Українське історичне товариство. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, 2019. Т. Україна – Українці. Кн. 2. С. 698–699.
126. Атаманенко А. Є., Хеленюк А. А. Українсько-американська асоціація університетських професорів (УААУП). *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, 2019. Т. Україна – Українці. Кн. 2. С. 796–797.
127. Вирський Д. С. Канадський інститут українських студій. *Енциклопедія історії України*. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kanadsky_inst_studiy (дата звернення: 02.11.2020).
128. Дипломатія публічна. *Українська дипломатична енциклопедія*: у 2 т. / редкол.: Л. В. Губерський (гол.) та ін. Київ: Знання України, 2004. Т. 1. С. 334–335.
129. Євтух В. Б. Українська вільна академія наук. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, 2019. Т. Україна – Українці. Кн. 2. С. 548–550.
130. Жуковський А. І. Винар Богдан Іванович. *Енциклопедія сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=33997 (дата звернення: 23.10.2020).
131. Ісаєвич Я. Д. Міжнародна асоціація українців та міжнародні конгреси українців. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 6: Ла-Мі. С. 700–704.
132. Ісаєвич Я. Д. Міжнародні конгреси істориків. *Енциклопедія історії України*. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 6: Ла-Мі. С. 714–725.

133. Kohut, Zenon. *Internet Encyclopedia of Ukraine*. URL: <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CK%5C%5CKohutZenon.htm> (last accessed: 03.11.2020).
134. Sysyn, Frank. *Internet Encyclopedia of Ukraine*. URL: <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CS%5C%5CSysynFrank.htm> (last accessed: 10.11.2020).

4. Інтернет-ресурси

135. 70 років тому у Канаді почала діяльність Українська Вільна Академія Наук. *Укрінформ*. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2658709-70-rokiv-tomu-u-kanadi-pocala-dialnist-ukrainska-vilna-akademia-nauk.html> (дата звернення: 27.10.2020).
136. Американсько-український історик став лауреатом Шевченківської премії. *Історична правда*. 2018. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2018/02/9/152047/> (дата звернення: 25.10.2020).
137. Директором Канадського інституту українських студій стала Наталія Ханенко-Фрізен. *Укрінформ*. 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3010103-direktorom-kanadskogo-institutu-ukrainskih-studij-stala-natalia-hanenkofrizen.html> (last accessed: 20.11.2020).
138. История и политика: «Последняя империя» Сергея Плохия. *Издательство Corpus*. 2015. URL: <https://www.corpus.ru/blog/istoriya-politika-poslednaya-imperiya-plohiya.htm> (дата обращения: 20.10.2020).
139. Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара: офіційний сайт. URL: <https://idud.oa.edu.ua/> (дата звернення: 29.10.2020).

140. Книга про Чорнобиль отримала престижну британську літературну премію. *BBC News, Україна*. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-46192629> (дата звернення: 25.10.2020).
141. Книжка Сергія Плохія дістала нагороду ім. Лайонела Гелбера. *Критика*. 2015. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/knyzhka-serhiya-plokhiiya-distala-nahorodu-im-layonela-gelbera> (дата звернення: 21.10.2020).
142. Конференція в Нью-Йорку розглянула досягнення СКУ та української діаспори. 2017. URL: <https://svoboda-news.com/svwp/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F-%D0%B2-%D0%BD%D1%8E-%D0%B9%D0%BE%D1%80%D0%BA%D1%83-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B3%D0%BB%D1%8F%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D1%81/> (дата звернення: 20.10.2020).
143. Леськів Д. В Острозькій академії відбувся симпозіум з канадознавства. 2017. URL: <https://www.oa.edu.ua/ua/info/news/2017/02-10-02> (дата звернення: 20.11.2020).
144. Президент СКУ взяв участь у заходах Атлантичної ради в Нью-Йорку. 2018. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/novini/prezydent-sku-vzyav-uchast-u-zahodah-atlantlychnoyi-rady-v-nyu-jorku/?lang=uk> (дата звернення: 21.10.2020).
145. Устименко О. «Біла крейда днів»: Твори 15 українських письменників переклали англійською. *Патріоти України*: блоги. 2018. URL: <http://ustymenkooleh.patrioty.org.ua/blogs/bila-kreida-dniv-tvory-15-ukrainskykh-pysmennykiv-pereklaly-anhliiskoiu-211794.html> (дата звернення: 20.10.2020).
146. Центр канадознавства Національного університету «Острозька академія». URL: https://www.oa.edu.ua/ua/etc/canada_ua (дата звернення: 22.11.2020).;

147. Штогрін І. Стефан Романів: мусимо обстоювати українську позицію. *Радіо Свобода*. 2010. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2071412.html> (дата звернення: 20.10.2020).
148. Як викладач Колумбійського університету знайомить американців з сучасною українською літературою. *Голос Америки. Українською* : сторінка на YouTube-каналі. 2018. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IUcTIJFOuqM> (дата звернення: 20.10.2020).
149. A History of Ukraine: The Land and Its Peoples, Second Edition. *University of Toronto Press*. URL: <https://utorontopress.com/us/a-history-of-ukraine-5> (last accessed: 19.11.2020).
150. Archives of the Ukrainian Canadian Experience. *Libraries, University of Manitoba*. URL: <https://umanitoba.ca/libraries/units/archives/collections/subject/ukrainian/index.html> (last accessed: 20.10.2020).
151. Baran Yu. Science Diplomacy. Soft power to connect the world through science : PowerPoint presentation on the 1st International Conference of TWAS Young Affiliates Network (Rio De Janerio, Brasil, 22–24 August 2017). 65 p. URL: http://www.abc.org.br/IMG/pdf/yusuf_baran.pdf (last accessed: 21.10.2020).
152. CIUS Funding and Awards Opportunities. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/funding-and-awards/index.html> (last accessed: 20.10.2020).
153. Current Politics of Ukraine : blog. URL: <https://ukraineanalysis.wordpress.com/> (last accessed: 02.11.2020).
154. East/West: Journal of Ukrainian Studies : website. URL: <http://ewjus.com/index.php/ewjus> (last accessed: 19.10.2020).
155. Ethnic lobbying. *Association of Accredited Public Policy Advocates to the European Union* : website. 2019. URL: <http://www.aalep.eu/ethnic-lobbying> (last accessed: 11.10.2020).
156. Fall 2020 courses in Ukrainian Studies. *Columbia. Harriman Institute. Russian, Eurasian, and East European Studies*. URL:

- <https://harriman.columbia.edu/files/harriman/content/FALL%202020%20COURSES%20IN%20UKRAINIAN%20STUDIES.pdf> (last accessed: 10.10.2020).
157. Fall 2020 courses in Ukrainian Studies. *Columbia. Harriman Institute. Russian, Eurasian, and East European Studies*. URL: <https://harriman.columbia.edu/files/harriman/content/FALL%202020%20COURSES%20IN%20UKRAINIAN%20STUDIES.pdf> (last accessed: 10.10.2020).
158. History of HURI's Monographs Series. URL: <https://huri.harvard.edu/history-huris-monographs-series> (last accessed: 20.10.2020).
159. Holodomor Research and Education Consortium Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta : website. URL: <https://holodomor.ca/> (last accessed: 20.10.2020).
160. Hrushevsky Translation Project. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/centres-and-programs/jacyk-centre/hrushevsky-translation-project/index.html> (last accessed: 02.11.2020).
161. International Committee of Historical Sciences : website. URL: <http://www.cish.org/index.php/en/> (last accessed: 18.10.2020).
162. Introducing Dr. Natalia Khanenko-Friesen, newly appointed Director of the Canadian Institute of Ukrainian Studies. URL: <https://www.ualberta.ca/canadian-institute-of-ukrainian-studies/news-and-events/news-at-the-cius/2020/april/khanenko-friesen.html> (last accessed: 20.11.2020).
163. Science & Diplomacy. An online publication from the AAAS Center for Science Diplomacy : website. URL: <https://www.sciencediplomacy.org/> (last accessed: 27.10.2020).
164. Search – Alexander Motyl. *The Atlantic*. URL: <https://www.theatlantic.com/search/?q=Alexander+Motyl> (last accessed: 28.10.2020).
165. Serhii Plokhii, Department of History, Harvard University. URL: <https://history.fas.harvard.edu/people/serhii-plokhii> (last accessed: 21.10.2020).
166. The Internet Encyclopedia of Ukraine : website. URL: <http://www.encyclopediaofukraine.com/> (last accessed: 20.10.2020).

167. The Last Empire. The Final Days of the Soviet Union. *Oneworld*. URL: <https://oneworld-publications.com/the-last-empire.html> (last accessed: 21.10.2020).
168. Ukraine Summer School, Chair of Ukrainian Studies University of Ottawa. URL: <https://socialsciences.uottawa.ca/ukraine/events/ukraine-summer-school> (last accessed: 20.10.2020).

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Відкриття кафедри історії української діаспори в Національному університеті «Острозька академія» (2006 р.).

Джерело:

Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара : сайт. URL: <https://idud.oa.edu.ua/> (дата звернення: 29.10.2020).

Додаток 2.

Учасники I Міжнародної наукової конференції «Українська діаспора: проблеми дослідження» (Острог, Україна, 2004 р.)

Джерело:

Інститут досліджень української діаспори імені професора Любомира Винара : сайт. URL: <https://idud.oa.edu.ua/> (дата звернення: 29.10.2020).

Додаток 3.

Відкриття I Міжнародного конгресу українських істориків (Чернівці, Україна, 2000 р.)

Джерело:

Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї, постаті, діяльність / Національний університет «Острозька академія», Інститут дослідження української діаспори, Українське історичне товариство. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. 672 с. : іл.

Фотоархів. Без номера.

Додаток 4.

Пленарне засідання II Міжнародного конгресу українських істориків
(Кам'янець-Подільський, Україна, 2003 р.)

Джерело:

Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї, постаті, діяльність / Національний університет «Острозька академія», Інститут дослідження української діаспори, Українське історичне товариство. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. 672 с. : іл.

Фотоархів. Без номера.

Додаток 5.

Відкриття III Міжнародного конгресу українських істориків (Луцьк, Україна, 2006 р.)

Джерело:

Атаманенко А. Українське історичне товариство: ідеї, постаті, діяльність / Національний університет «Острозька академія», Інститут дослідження української діаспори, Українське історичне товариство. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. 672 с. : іл.

Фотоархів. Без номера.

Додаток 6.

Симпозіум з канадознавства в Національному університеті «Острозька академія»
(Острог, Україна, 2015 р.)

Джерело:

В Острозькій академії відбувся симпозіум з канадознавства. *Міністерство освіти і науки України*. 2015. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-oblastej-2015-03-20-v-ostrozkij-akademiyi-vidbuvsya-simpozium-z-kanadoznavstva> (дата звернення: 20.10.2020).